

REGINA

Erasmus+

Enriching lives, opening minds.

Higher education

ec.europa.eu/erasmus-plus

European
Commission

Co-funded by
the European Union

REGINA

Regenerativno kmetijstvo. Inovativni pristop k blažitvi podnebnih sprememb z večstopenjskim učenjem

Projekt REGINA (št. 2021-1-HU01-KA220-HED-000027629) je financirala Evropska komisija. Vsebina te publikacije ne odraža nujno stališč Evropske komisije.

Razpis 2021, KA2

KA220-HED - Partnerstva za sodelovanje na področju visokega šolstva

Podpora Evropske komisije pri pripravi te publikacije ne pomeni, da podpira njeno vsebino, ki odraža izključno stališča avtorjev ter Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo informacij iz te publikacije.

Koordinator projekta:

Univerza Széchenyi István (Madžarska)

Projektni partnerji:

Združenje Euracademy (Grčija)

Slovensko združenje za ohranitveno kmetijstvo (Slovenija)

Srednja gozdarska, lesarska in zdravstvena šola Postojna (Slovenija)

SECAD Partnerstvo CLG (Irska)

Srednja šola Veres Péter (Madžarska)

Univerza v Firencah (Italija)

Združenje kmetov GYMSM (Madžarska)

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
FIRENZE

DAGRI
DIPARTIMENTO DI SCIENZE
E TECNOLOGIE AGRARIE,
ALIMENTARI, AMBIENTALI E FORESTALI

Slovensko združenje za
ohranitveno kmetijstvo

SECAD

REGENERATIVNO KMETIJSTVO. INOVATIVEN PRISTOP K BLAŽITVI
PODNEBNIH SPREMEMB Z VEČSTOPENJSKIM UČENJEM

ZBIRNO POROČILO O UGOTOVITVAH

RAZISKAVE O SEDANJI UPORABI REGENERATIVNEGA KMETIJSTVA NA MADŽARSKEM, V
ITALIJI, SLOVENIJI, NA IRSKEM IN V GRČIJI TER OBETI ZA PRIHODNJI PREHOD

KI SO GA IZDELALI:

S PRISPEVKI PARTNERJEV PROJEKTA REGINA:

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
FIRENZE
DAGRI
DIPARTIMENTO DI SCIENZE
E TECNOLOGIE AGRARIE,
ALIMENTARI, AMBIENTALI E FORESTALI

MAREC 2023

Kazalo vsebine

1. UVOD	3
2. PREGLED UPORABE RK IN OBETI	4
2.1 Pregled kmetijskega sektorja v partnerskih državah in EU	4
2.2 Pregled uporabe regenerativnega kmetijstva in drugih alternativnih načinov kmetovanja	12
2.3 Ugotovitve iz intervjujev z zainteresiranimi stranmi	22
3. UGOTOVITVE SPLETNE RAZISKAVE KMETOV	27
4. ŠTUDIJE PRIMEROV REGENERATIVNEGA KMETIJSTVA	32
5. SKLEPI	36

1. UVOD

To poročilo je bilo pripravljeno v okviru projekta REGINA „Regenerativno kmetijstvo – inovativen pristop k blažitvi podnebnih sprememb z večstopenjskim učenjem“, ki ga financira program Erasmus+ Evropske komisije. Projekt se osredotoča na temo regenerativnega kmetijstva (RK) kot alternativnega koncepta in metod trajnostnega kmetovanja, ki se uporabljajo v boju proti podnebnim spremembam, ter predvideva razvoj in pilotno testiranje učne metodologije in modulov za uvedbo te tematike v visokem šolstvu.

Poročilo združuje in razpravlja o ugotovitvah raziskave o regenerativnem kmetijstvu v partnerskih državah – na Madžarskem, v Italiji, Sloveniji, na Irskem in v Grčiji – z namenom zagotoviti dragocen vpogled, ki ga je treba upoštevati pri razvoju predvidene učne metodologije in modulov, ter zagotoviti ključne učne vsebine. Raziskava, izvedena v vsaki partnerski državi, je bila sestavljena iz:

- Dokumentarne študije o osnovnih značilnostih kmetijskega sektorja v vsaki državi in trenutni stopnji uporabe RK
- Razgovorov s predstavniki organizacij zainteresiranih strani v vsaki državi, vključno z združenji kmetov, mrežami, izobraževalnimi ustanovami, nevladnimi organizacijami, centralnimi vladnimi organi, regionalnimi in lokalnimi organi, kmetijskimi konzorciji itd., o trenutnih ravneh uporabe RK, možnostih za prihodnji prehod na RA, omejitvah in potrebnih ukrepih.
- Spletne ankete s kmeti, da bi opredelili uporabo regenerativnega kmetijstva v partnerskih državah in opredelili potrebe kmetov po spretnostih in znanju ter njihov odnos do RK.
- Opredelitev in predstavitev študij primerov RK v partnerskih državah kot primerov kmetij, ki prehajajo na RK.

Razprava o ugotovitvah v partnerskih državah in zaključkih so predstavljeni v zaključnem delu.

Nacionalna poročila partnerskih držav, v katerih so podrobno predstavljeni rezultati raziskav po posameznih državah, so dostopna na naslednjih povezavah:

[Nacionalno poročilo – Madžarska](#)

[Nacionalno poročilo – Italija](#)

[Nacionalno poročilo – Slovenija](#)

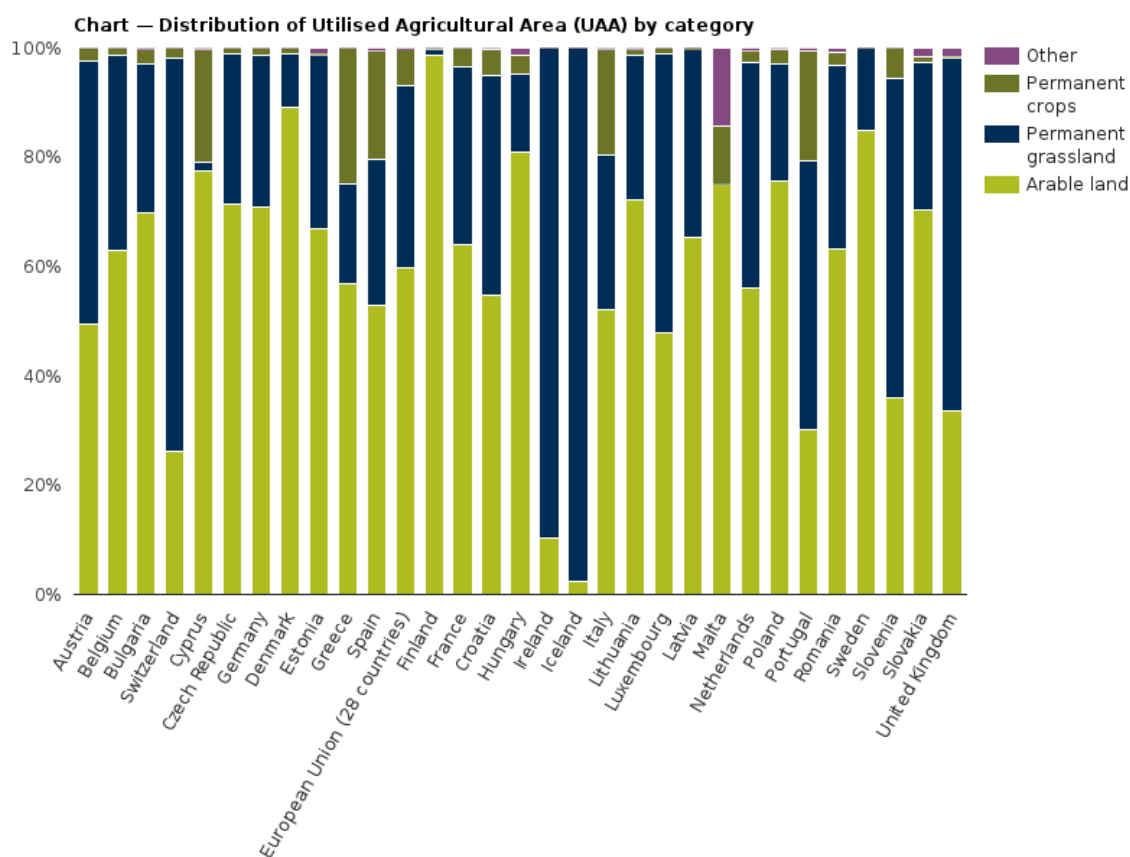
[Nacionalno poročilo – Irska](#)

[Nacionalno poročilo – Grčija](#)

2. PREGLED UPORABE RK IN OBETI

2.1 Pregled kmetijskega sektorja v partnerskih državah in EU

Porazdelitev kmetijskih površin v uporabi po kategorijah (orno zemljišče, trajno travinje, trajni nasadi in drugo), predstavljeno v spodnjem diagramu, ponuja vpogled v značilnosti kmetijske površine v vsaki državi EU; medtem ko je v Italiji in Grčiji značilna podobna porazdelitev v sredozemskih državah, kjer orna zemljišča zavzemajo večino kmetijskih zemljišč v uporabi in pomemben odstotek trajnih nasadov (20–25 %), je na Madžarskem več kot 80 % kmetijskih zemljišč v uporabi ornih zemljišč, v Sloveniji je večina kmetijskih zemljišč v uporabi pripisana trajnemu travinju z manjšim odstotkom ornih zemljišč, na Irskem pa je kmetijska površina v uporabi večinoma razvrščena kot trajno travinje (90 %).

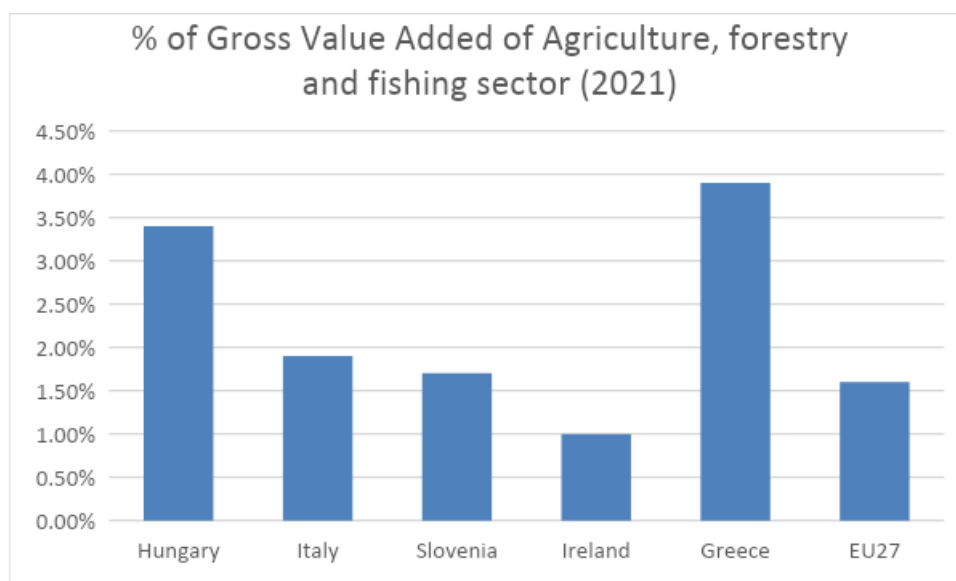
Data sources:

Utilised agricultural area by categories provided by Statistical Office of the European Union (Eurostat)

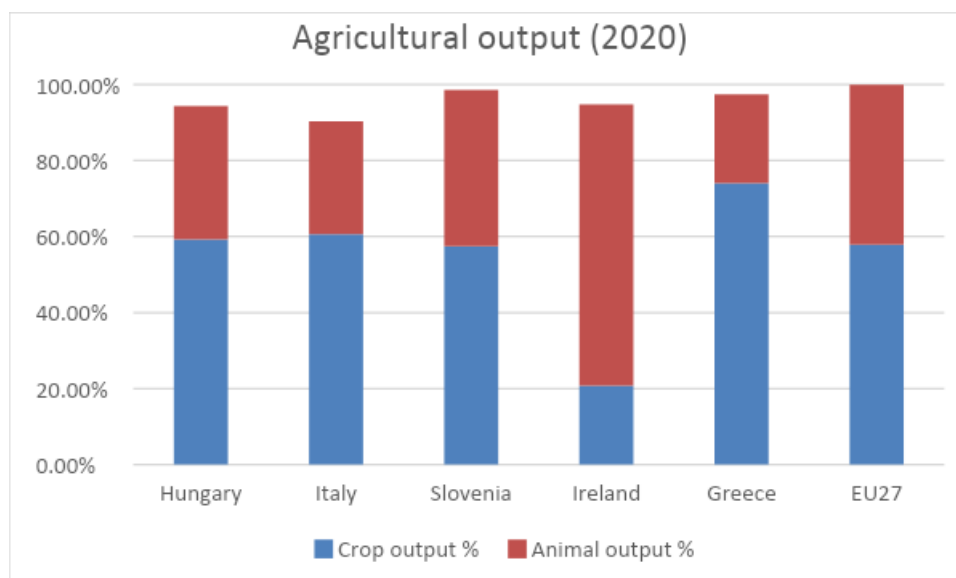
Bruto dodana vrednost (BDV) sektorja kmetijstva, gozdarstva in ribištva kot odstotek BDP države v letu 2021, ki je prikazan v naslednjem grafu, kaže delež sektorja v gospodarstvu države. Bruto dodana vrednost je izjemno visoka v Grčiji in na Madžarskem (3,9 % oziroma

3,4 %), kar je več kot dvakratnik bruto dodane vrednosti na ravni EU (1,6 %), medtem ko je bruto dodana vrednost sektorja v Italiji in Sloveniji bližja ravni EU, na Irskem pa je nižja od bruto dodane vrednosti na ravni EU.

Vir: Eurostat, lastna obdelava

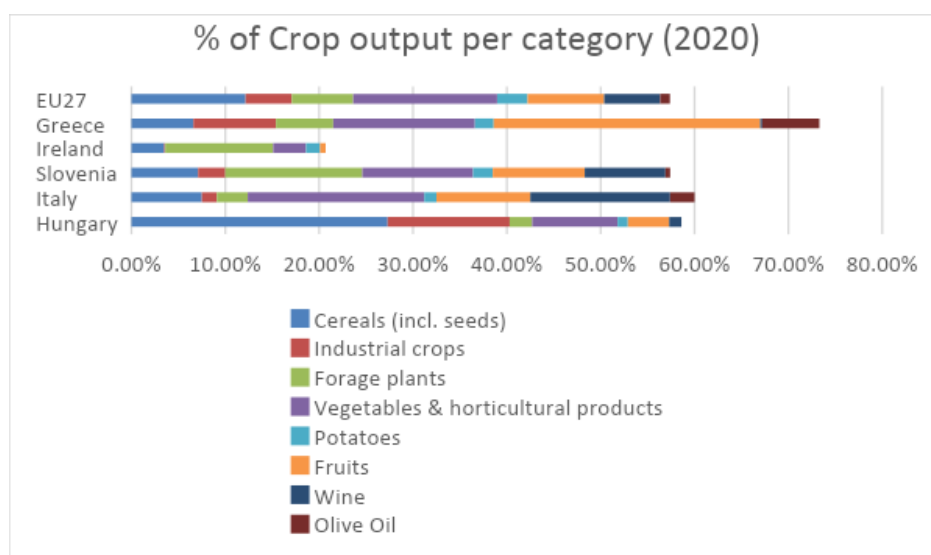
Delež kmetijske proizvodnje glede na rastlinske pridelke in živalsko proizvodnjo se med partnerskimi državami razlikuje. V Grčiji pridelava rastlin prevladuje v skupni kmetijski proizvodnji (74,1 %), medtem ko le-te na Madžarskem, v Sloveniji in Italiji predstavljajo 60 %, kar je bližje odstotku EU. Na Irskem pa je trend obraten, saj živalska proizvodnja predstavlja 74 % kmetijske proizvodnje.

Vir: Eurostat, lastna obdelava

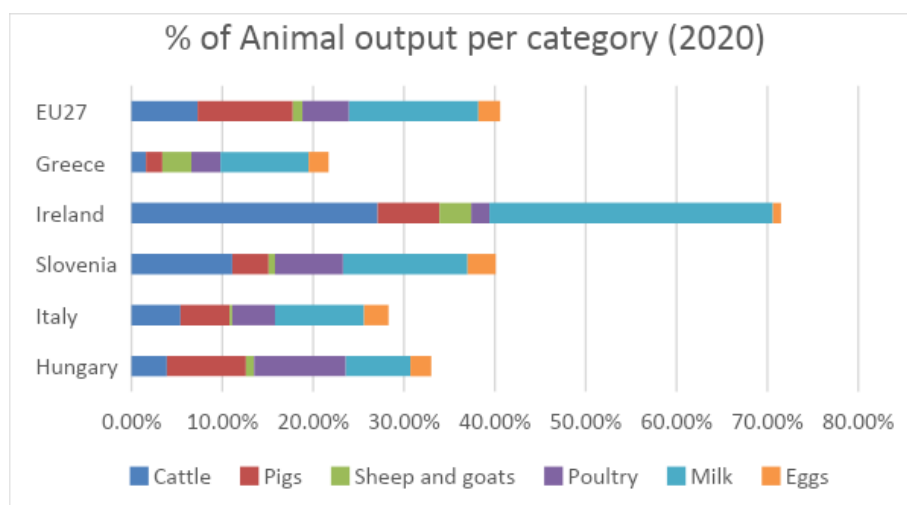
Rastlinski pridelki in živalska proizvodnja so nadalje razčlenjeni na splošne kategorije proizvodnje v naslednjih diagramih. Kar zadeva pridelke po posameznih državah, se struktura

proizvodnje med partnerskimi državami razlikuje. Na Madžarskem proizvodnja žit in industrijskih poljščin predstavlja večino skupne proizvodnje poljščin, v Italiji pa so glavne kategorije proizvodnje zelenjava, vino in sadje, pri čemer vino zajema pomemben odstotek skupne proizvodnje rastlinskih pridelkov. V Sloveniji je struktura bolj uravnoteženo razdeljena na proizvodnjo žit, krmnih rastlin, zelenjave, sadja in vina. Manjša proizvodnja poljščin na Irskem vključuje predvsem proizvodnjo rastlin za krmo. Za strukturo v Grčiji je značilen predvsem velik delež proizvodnje sadja, v manjši meri pa tudi zelenjave, proizvodnja oljčnega olja pa predstavlja 6 % skupne kmetijske proizvodnje Grčije.

Vir: Eurostat, lastna obdelava

Struktura proizvodnje živali in živalskih proizvodov je na Madžarskem, v Italiji in Sloveniji podobna strukturi na ravni EU, za katero je značilna predvsem proizvodnja mleka, ter v manjši meri perutnine in prašičev in govedi. V Grčiji vključuje živalska proizvodnje predvsem proizvodnjo mleka. Na Irskem je velik delež proizvodnje živali povezan s proizvodnjo goveda in mleka.

Vir: Eurostat, lastna obdelava

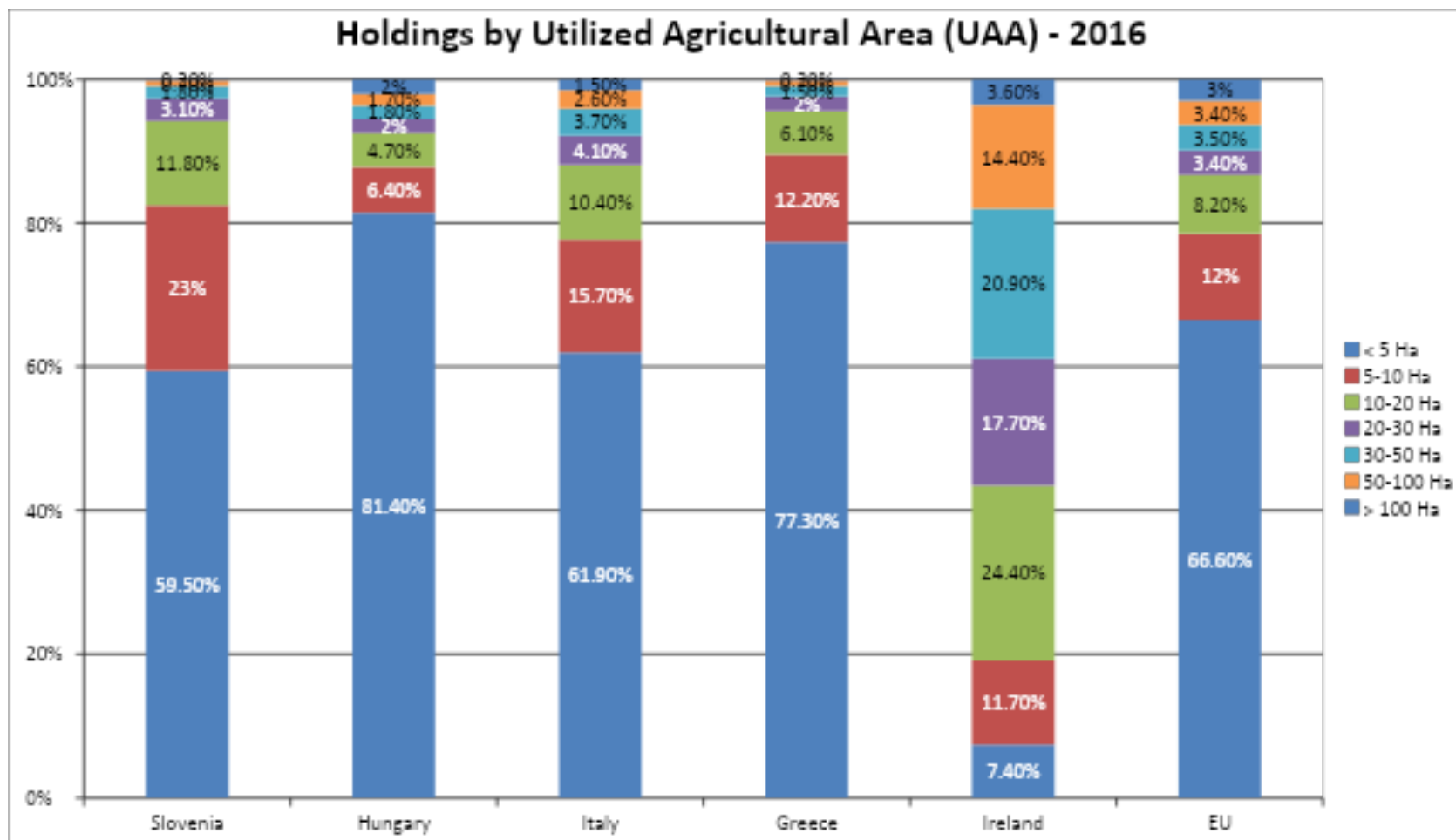
Struktura kmetij razkriva razlike med partnerskimi državami, ki ponujajo dragocen vpogled v vidike kmetijskega sektorja. Kar zadeva **velikost kmetijskih gospodarstev v uporabi (KZU)** v partnerskih državah in EU, predstavljenih v naslednjem diagramu, sta zelo majhna velikost kmetijskih gospodarstev na Madžarskem in v Grčiji, kjer ima velika večina kmetijskih gospodarstev (81,4 % oziroma 77,3 %) kmetijska zemljišča v uporabi, manjša od 5 ha. Bližje ravni EU z zmernejšo velikostjo kmetijskih gospodarstev sta Italija in Slovenija, ki pa imata še vedno velik delež zelo majhnih gospodarstev (manjših od 5 ha). Popolno nasprotje je Irska, kjer ima večina kmetijskih gospodarstev KZU med 10 in 50 ha.

Podoben trend se kaže tudi v zvezi z **gospodarsko velikostjo kmetijskih gospodarstev** v partnerskih državah. Na Madžarskem in v Grčiji je večina kmetijskih gospodarstev po gospodarski velikosti zelo majhna (74,1 % oziroma 50 %). V Italiji in Sloveniji so kmetijska gospodarstva zmerna v smislu gospodarske velikosti z močnejšo strukturo gospodarstva v primerjavi z ravno EU. Deleži na Irskem so po gospodarski velikosti veliko večji; vendar se poroča, da je 27 % irskih kmetov „ranljivih“, kar pomeni, da njihova kmetija ni sposobna preživeti in niti kmet niti zakonec nimata dela zunaj kmetije.

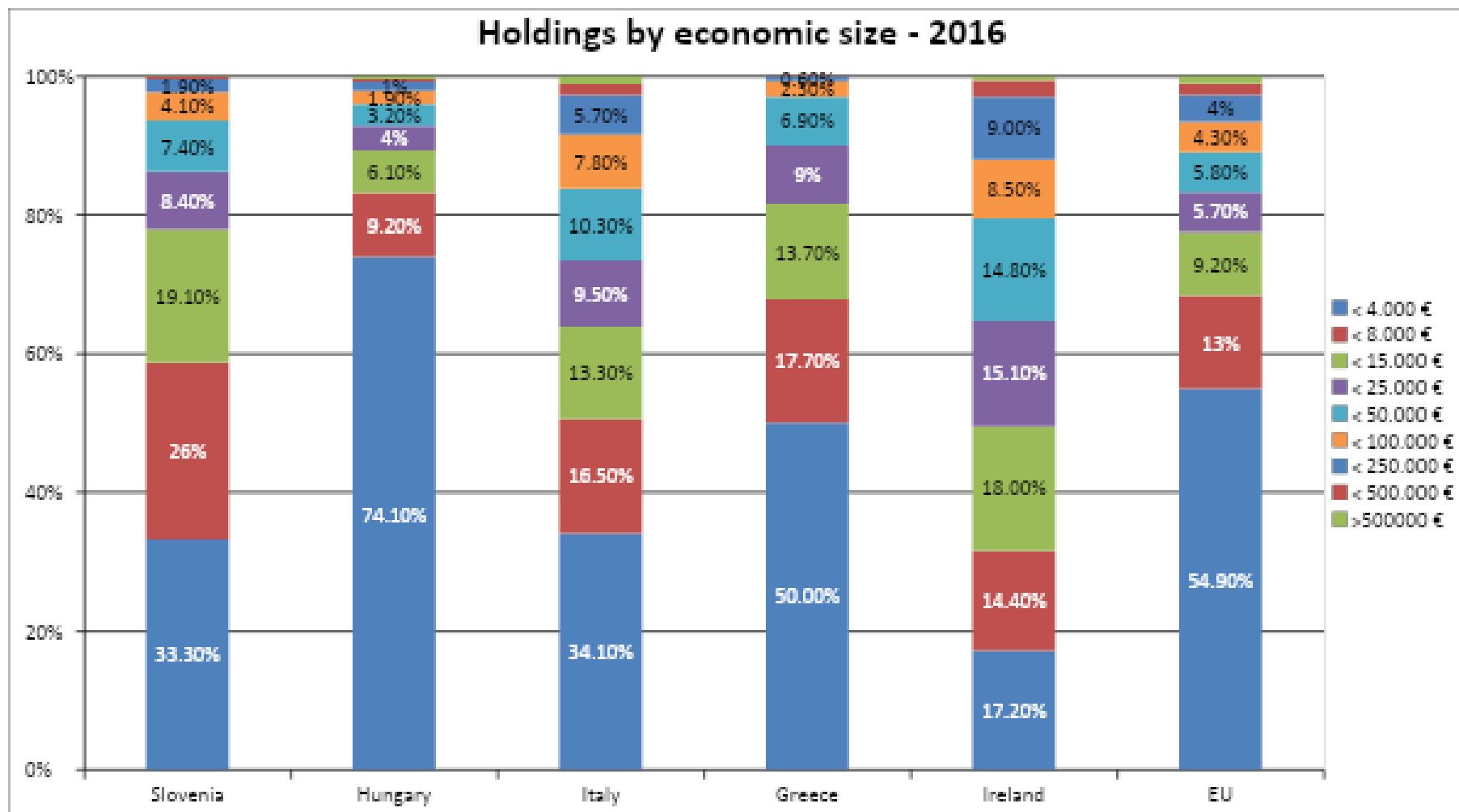
Kar zadeva **starost imetnikov kmetij**, je trend staranja prebivalstva kmetov v EU potrjen v vseh partnerskih državah, pri čemer je večina nosilcev kmetij starejša od 55 let. Med starostnimi skupinami, zabeleženimi v raziskavi Eurostata, tj. mlajšimi od 35 let, 35–44 let, 45–54 let, 55–64 let in starejšimi od 64 let, najstarejša starostna skupina predstavlja visoke odstotke v vseh partnerskih državah in EU. Ta odstotek je največji v Italiji, kjer je kar 40,9 % kmetov starejših od 64 let. Starostna skupina 55–64 let je na drugem mestu v vseh partnerskih državah in EU z odstotki 24–29 %, starostna skupina 45–54 let z 20 %–26 %, starostna skupina 35–44 let predstavlja manjši delež 10–16 %, najmlajša starostna skupina (mlajši od 35 let) pa predstavlja le 4–6 % kmetov v vseh partnerskih državah in EU.

Delež kmetic se med partnerskimi državami razlikuje. V Grčiji in Italiji je ena od treh kmetov ženska, pri čemer je zabeležen delež kmetic večji od deleža na ravni EU (30,2 %). Delež kmetic je nižji na Madžarskem in v Sloveniji (27,9 % oziroma 21,7 %). Najmanjši delež kmetic med partnerskimi državami je zabeležen na Irskem, kjer je med kmeti le 11,6 % žensk.

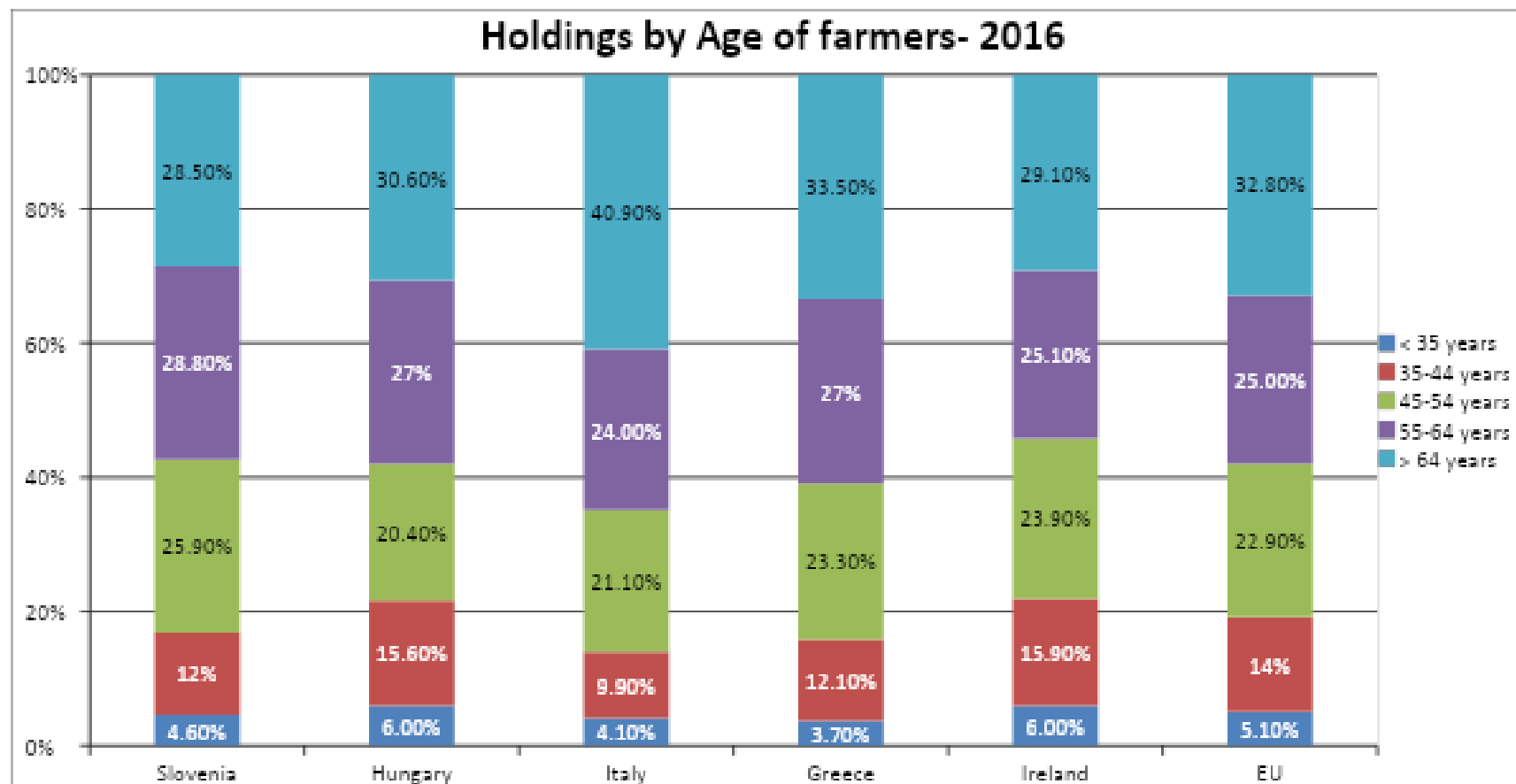
V nadaljevanju je nazadnje predstavljen še **odstotek zaposlenosti v kmetijskem sektorju** v partnerskih državah in na ravni EU. Čeprav se je zaposlenost v kmetijskem sektorju v obdobju 1991–2019 v vseh partnerskih državah in EU postopoma zmanjševala, je v Grčiji sektor še vedno glavni delodajalec z 12 % vseh delovnih mest v letu 2019, kar je nad stopnjo zaposlenosti v tem sektorju na ravni EU. Čeprav je bila v Sloveniji zaposlenost v kmetijskem sektorju v obdobju 1991–2019 višja od ravni EU, se je ta odstotek od leta 2014 močno zmanjšal (10 %) in leta 2019 dosegel 4 %. Delež zaposlenosti v kmetijskem sektorju v Italiji, na Irskem in Madžarskem je bil v zadnjih 20 letih pod ravno EU, leta 2019 pa je dosegel odstotek EU.

Vir: Evropska komisija, Statistični informativni pregledi (junij 2021), lastna obdelava

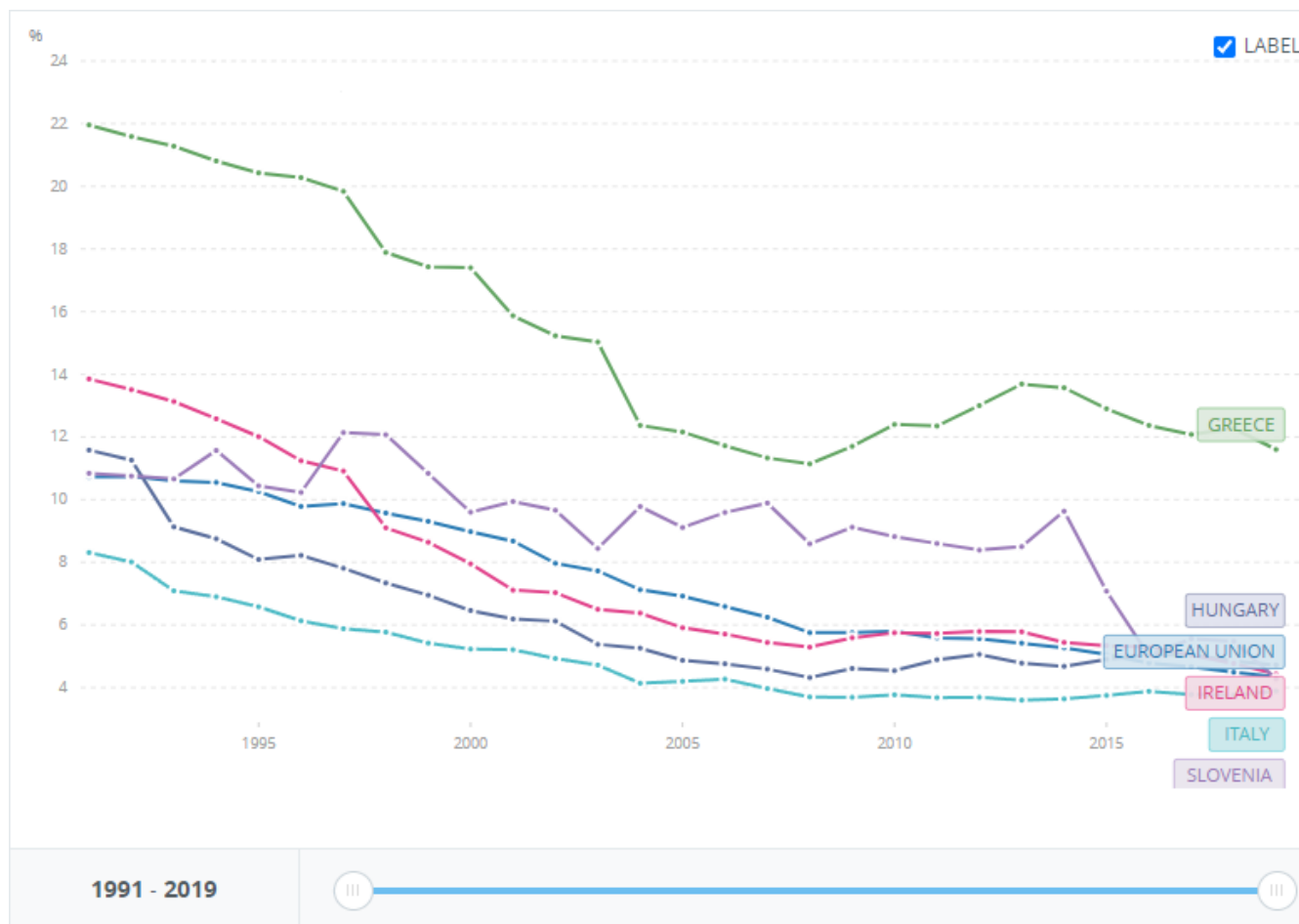

Vir: Evropska komisija, Statistični informativni pregledi (junij 2021), lastna obdelava

Vir: Evropska komisija, Statistični informativni pregledi (junij 2021), lastna obdelava

ODSTOTEK ZAPOSLENOSTI V KMETIJSKEM SEKTORJU (1991–2019)

Vir: Svetovna banka, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?end=2019&locations=EU-GR-HU-IE-IT-SI&start=1991&view=chart>

2.2 Pregled uporabe regenerativnega kmetijstva in drugih alternativnih načinov kmetovanja

Razvoj alternativnih načinov kmetovanja, kot so ekološko kmetovanje, ohranitveno kmetijstvo in regenerativno kmetijstvo, se med partnerskimi državami zelo razlikuje glede stopenj vključevanja v kmetijsko prakso, v politični okvir držav in glede obetov v prihodnosti.

Ekološko kmetovanje

Ekološko kmetovanje (EK) je danes najbolj razširjena oblika alternativnega kmetovanja v vseh partnerskih državah. Uvedba EK je bila v nekaterih državah počasnejša v primerjavi z drugimi: na Irskem je bilo leta 1986 ustanovljeno Irsko združenje ekoloških kmetov in pridelovalcev (kasneje preimenovano Irsko ekološko združenje – IOA); v Italiji so bili leta 1986 objavljeni prvi predpisi o EK, leta 1988 je bilo ustanovljeno Italijansko združenje za biološko kmetijstvo; v Grčiji je bila leta 1992 ustanovljena prva organizacija za certificiranje ekoloških proizvodov; v Sloveniji pa je bilo ustanovljeno Društvo slovenskih ekoloških kmetov leta 1997. Vendar pa čas uvedbe EK v vsaki državi ni nujno povezan s stopnjo dejanske vključenosti v kmetijsko prakso. Čeprav je bilo na Irskem EK uvedeno prej kot v drugih partnerskih državah, je danes le 1,3 % kmetij na Irskem ekoloških, deloma zato, ker se politike EK (proces certificiranja) obravnavajo kot kontraintuivne in birokratske.

Predpisi Evropske unije o ekološkem kmetovanju, katerih namen je zagotoviti jasno strukturo za pridelavo ekoloških proizvodov po vsej EU, so vzpostavili okvir EK za vse države EU, da bi zadostili povpraševanju potrošnikov po zanesljivih ekoloških proizvodih in ustvarili pravičen trg za proizvajalce, distributerje in trgovce na drobno. EU vzdržuje strog sistem nadzora in izvrševanja, da bi zagotovila ustrezno upoštevanje pravil in predpisov o ekoloških proizvodih. Države članice EU lahko sprejmejo dodatne določbe k uredbam EU in imenujejo „nadzorne organe“ pristojne za inšpekcijske preglede izvajalcev dejavnosti v ekološki prehranski verigi.

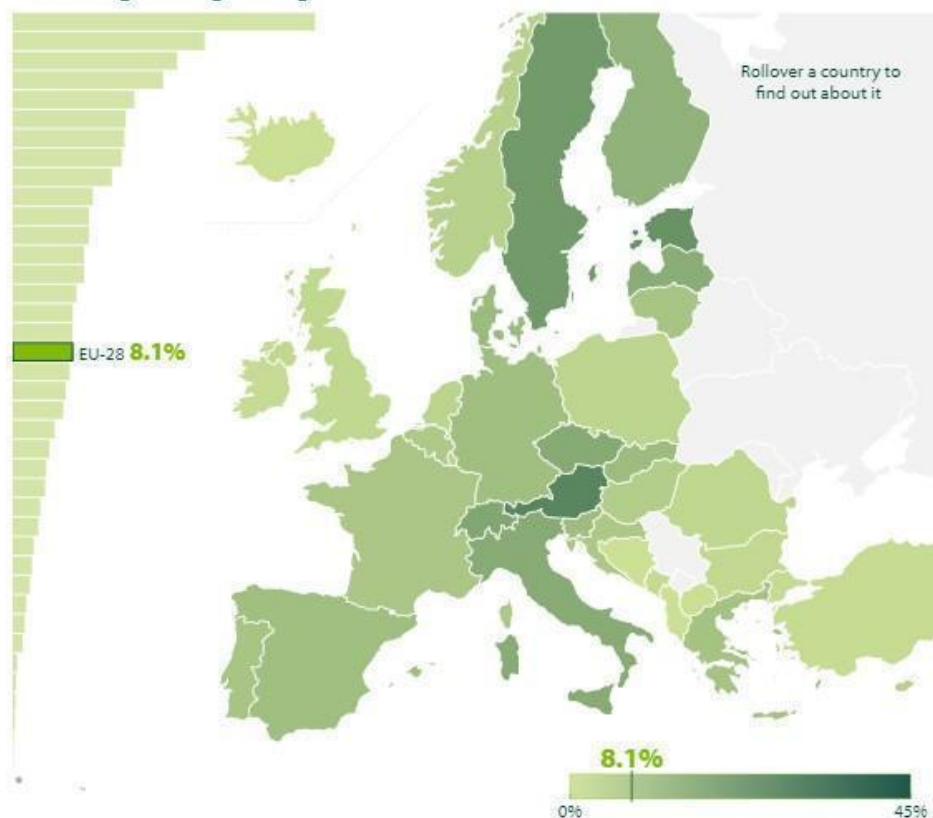
Danes se stopnja vključevanja ekološkega kmetovanja med partnerskimi državami razlikuje, kot je razvidno iz naslednjih zemljevidov,¹ ki prikazujejo odstotek ekoloških kmetijskih zemljišč, pa tudi razvoj ekološkega kmetijstva v daljšem časovnem obdobju (2010–2019) ter strukturo površine ekoloških zemljišč v EU in vsaki partnerski državi (travinje, poljščine, trajni nasadi in drugo).

Italija je ena od vodilnih držav v EU na področju ekološkega kmetovanja s 15,2 % površine ekoloških zemljišč (precej nad povprečnim deležem na ravni EU – 8,1 %) in 1 od 5 ekoloških pridelovalcev v EU. Sledi Slovenija z 10,3 % ekoloških površin, Grčija pa je z 8,7 % bližje povprečju EU. Na Madžarskem je odstotek ekoloških zemljišč precej pod povprečjem EU (5,7 %), medtem ko Irska beleži enega najmanjših odstotkov površin z ekološkimi zemljišči, ki znašajo le 1,6 % skupne kmetijske površine države.

¹Vir: Interaktivni zemljevid, ki ga je ustvaril IFOAM Organics Europe (www.organicseurope.bio) z uporabo podatkov, ki jih je zbral Raziskovalni inštitut za ekološko kmetijstvo, dostopno na naslovu:

Na ravni EU se delež površin z ekološkimi zemljišči povečuje zlasti od leta 2014 in je leta 2019 dosegel 8,1 % skupne površine kmetijskih zemljišč. Večina ekoloških zemljišč je enakomerno razdeljena na travinje in poljščine, medtem ko je odstotek trajnih nasadov manjši.

Percentage of organic agricultural land

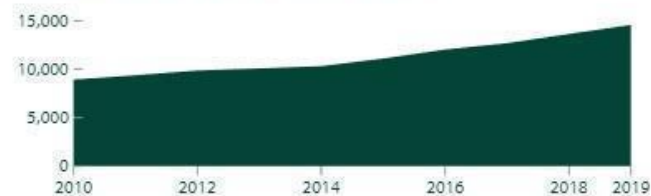
EU-28

14.6
million
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 44%** Grassland
6,355,637 hectares
- 45%** Arable crops
6,588,400 hectares
- 11%** Permanent crops
1,566,432 hectares
- 0%** Other
69,192 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

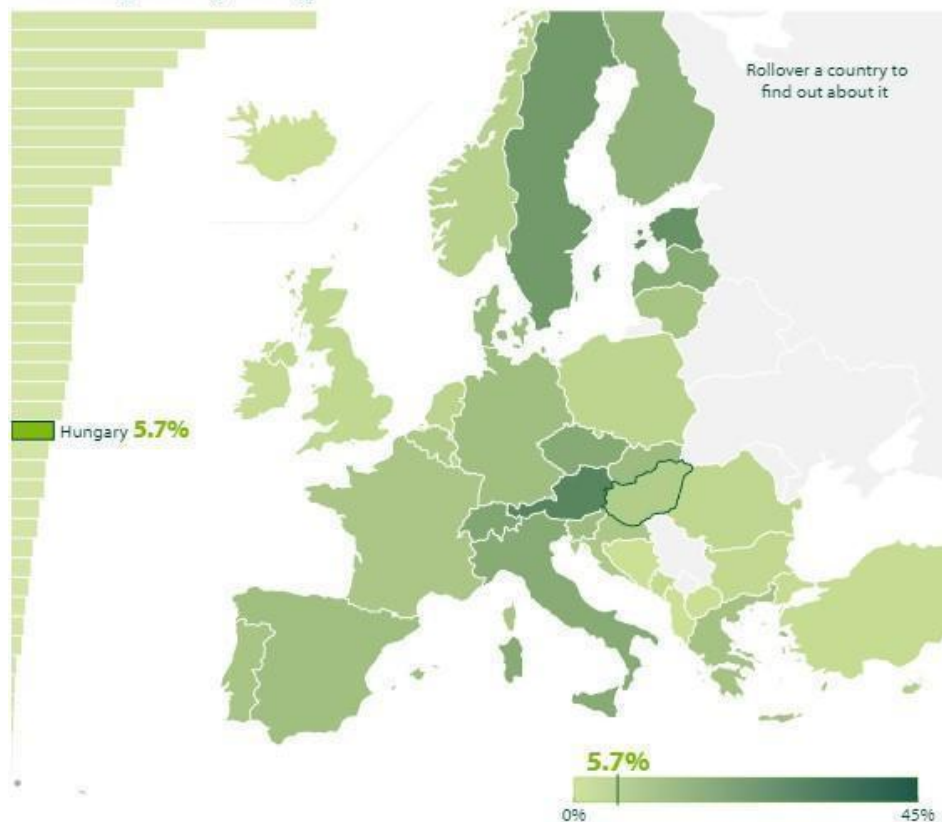

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

Delež površin z ekološkimi zemljišči na Madžarskem se od leta 2015 povečuje, vendar je leta 2019 bil še vedno precej pod odstotkom EU, in sicer 5,7 % skupne površine kmetijskih zemljišč. Večina ekoloških zemljišč je travinja, pri čemer je manjši odstotek poljščin in zelo majhen odstotek trajnih nasadov. Število ekoloških pridelovalcev na Madžarskem predstavlja le 1,5 % ekoloških pridelovalcev na ravni EU, predelovalci ekoloških pridelkov pa le 0,7 % predelovalcev na ravni EU.

Percentage of organic agricultural land

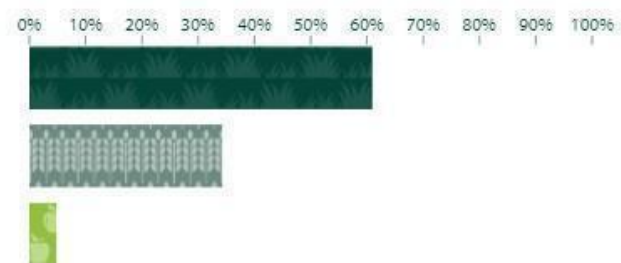
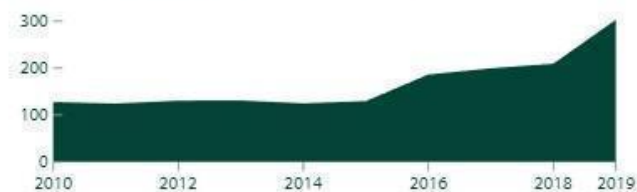
Hungary

303
thousand
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 61%** Grassland
184,783 hectares
- 34%** Arable crops
103,887 hectares
- 5%** Permanent crops
14,520 hectares
- 0%** Other
0 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

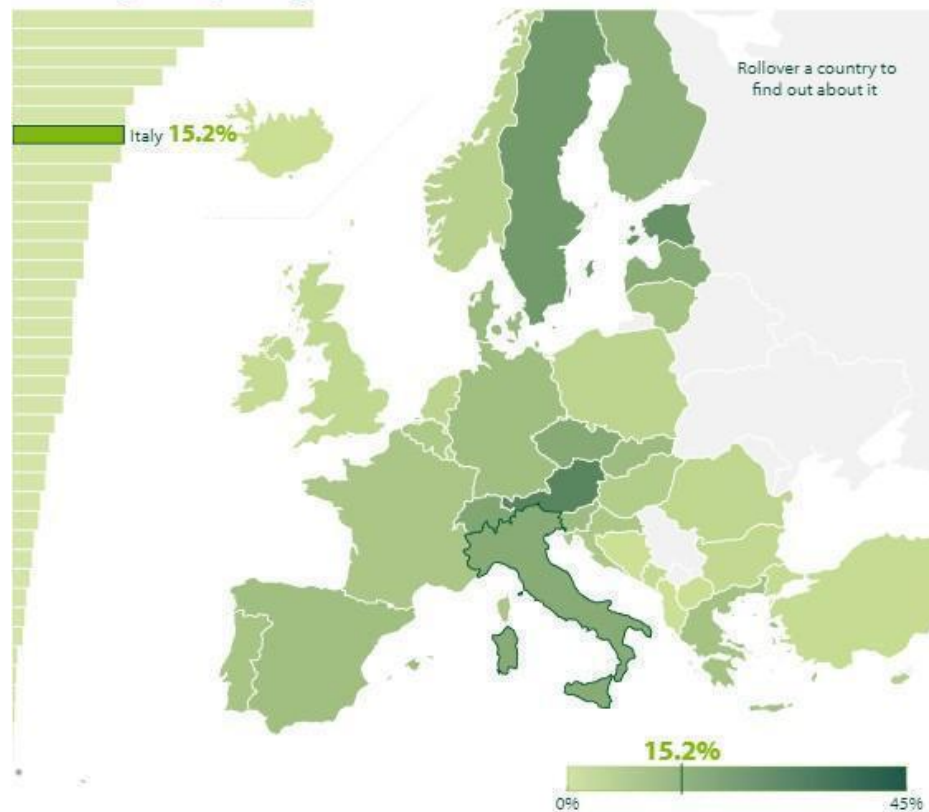

Producers
5,136

Processors
523

Delež površin z ekološkimi zemljišči v Italiji se od leta 2011 stalno povečuje in je leta 2019 dosegel odstotek, ki je precej nad odstotkom EU, in sicer 15,2 % skupne površine kmetijskih zemljišč. Večina ekoloških zemljišč je poljščin, pri čemer manjši odstotki predstavljajo travnije in trajne nasade. Število ekoloških pridelovalcev v Italiji predstavlja 20,5 % ekoloških pridelovalcev na ravni EU, delež predelovalcev ekoloških pridelkov pa 28 % predelovalcev na ravni EU, kar potrjuje, da je Italija ena od vodilnih držav na področju ekološkega kmetovanja v Evropi.

Percentage of organic agricultural land

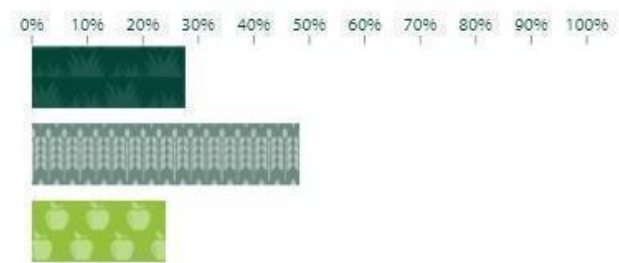
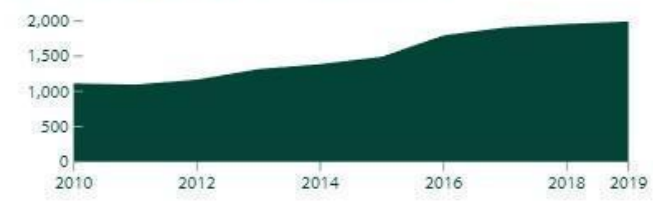
Italy

1,993
thousand
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 28%** Grassland
551,074 hectares
- 48%** Arable crops
961,692 hectares
- 24%** Permanent crops
480,459 hectares
- 0%** Other
0 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

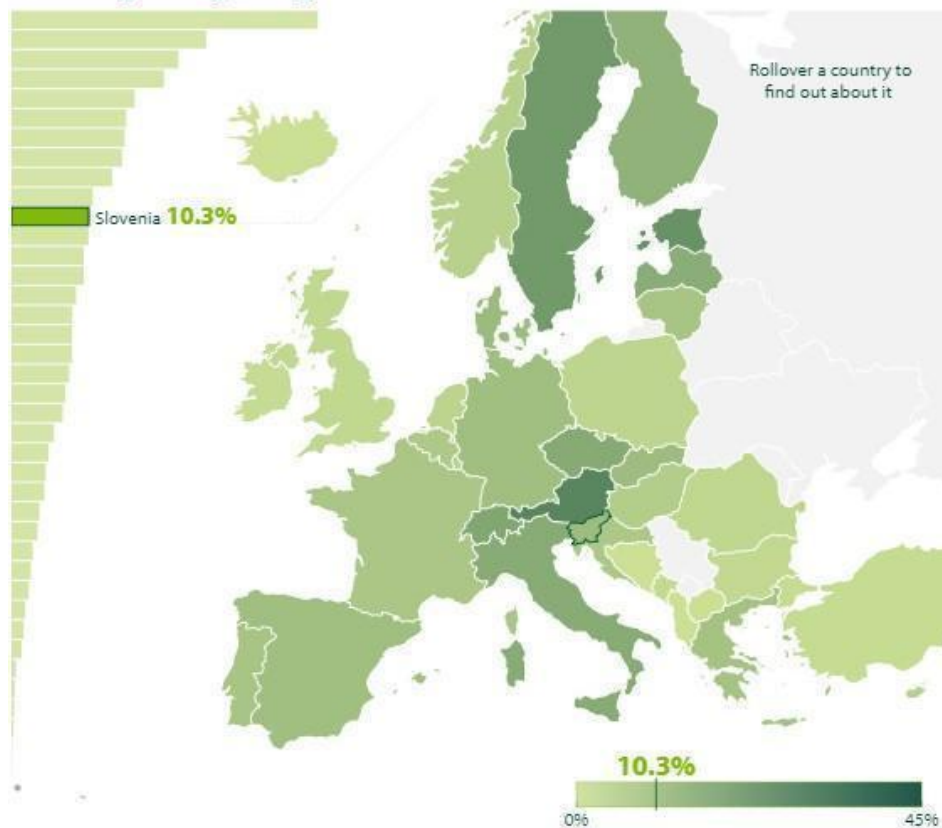

70,561
Producers

21,940
Processors

Delež površin ekoloških zemljišč v Sloveniji se od leta 2011 stalno povečuje in je leta 2019 dosegel 10,3 %, kar je nad odstotkom EU. Večina ekoloških zemljišč je travinja (81 %), pri čemer so veliko nižji deleži poljščin in trajnih nasadov. Število ekoloških pridelovalcev v Sloveniji predstavlja le 1,1 % ekoloških pridelovalcev na ravni EU, predelovalci ekoloških pridelkov pa le 0,2 % predelovalcev na ravni EU.

Percentage of organic agricultural land

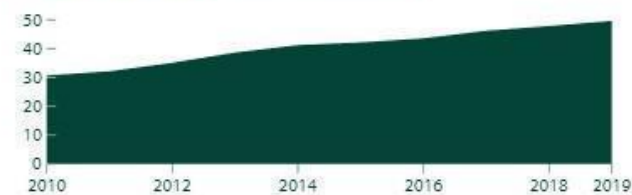
Slovenia

50
thousand
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 81%** Grassland
40,028 hectares
- 13%** Arable crops
6,521 hectares
- 6%** Permanent crops
3,089 hectares
- 0%** Other
0 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

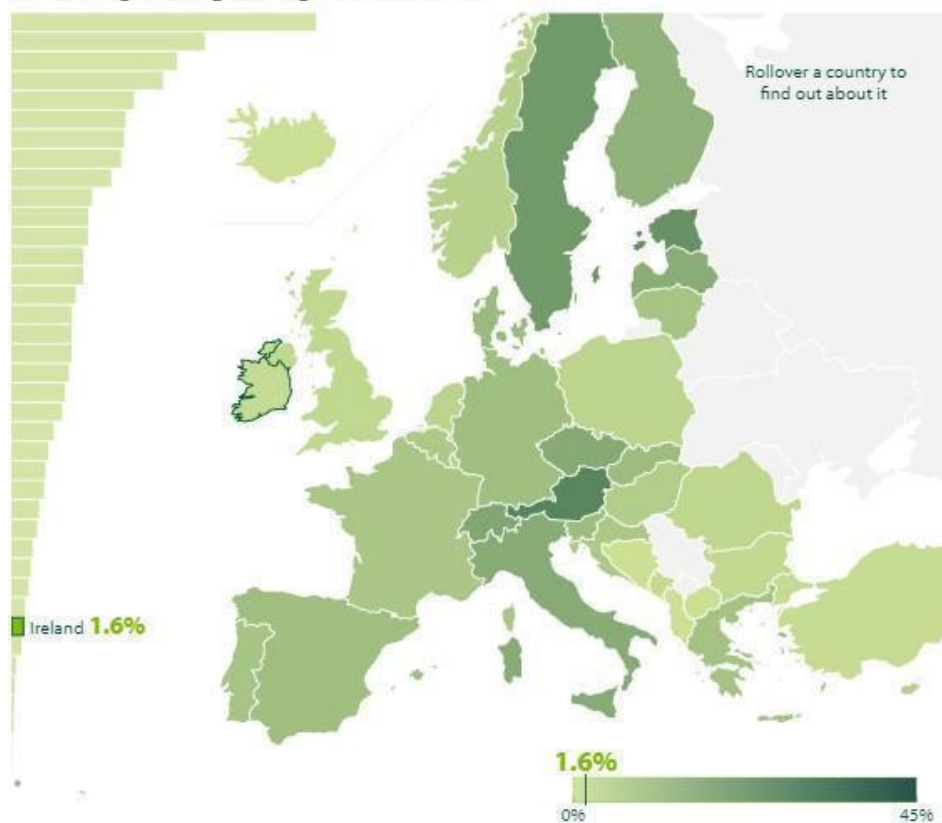

3,823
Producers

142
Processors

Delež površin z ekološkimi zemljišči na Irskem je eden najmanjših v EU, z nihanji od leta 2014 je leta 2019 dosegel le 1,6 % skupne površine kmetijskih zemljišč. Skoraj vsa ekološka zemljišča so travinje, pri čemer zelo majhen odstotek predstavlja poljščine. Število ekoloških pridelovalcev na Irskem predstavlja le 0,5 % ekoloških pridelovalcev na ravni EU, predelovalci ekoloških pridelkov pa le 0,03 % predelovalcev na ravni EU. Vendar nova SKP ponuja finančne spodbude, ki bi lahko spodbudile prehod na ekološko kmetovanje na Irskem – usposabljanje kmetov prek mreže National Organics Training Skillnet (NOTS) lahko pomaga v tej smeri.

Percentage of organic agricultural land

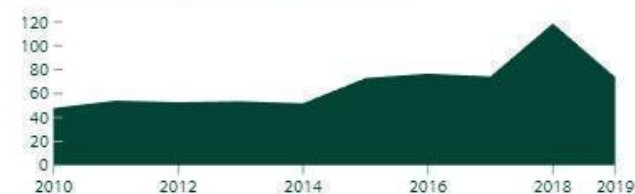
Ireland

74
thousand
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 94%** Grassland
69,323 hectares
- 6%** Arable crops
4,319 hectares
- 0%** Permanent crops
64 hectares
- 0%** Other
0 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

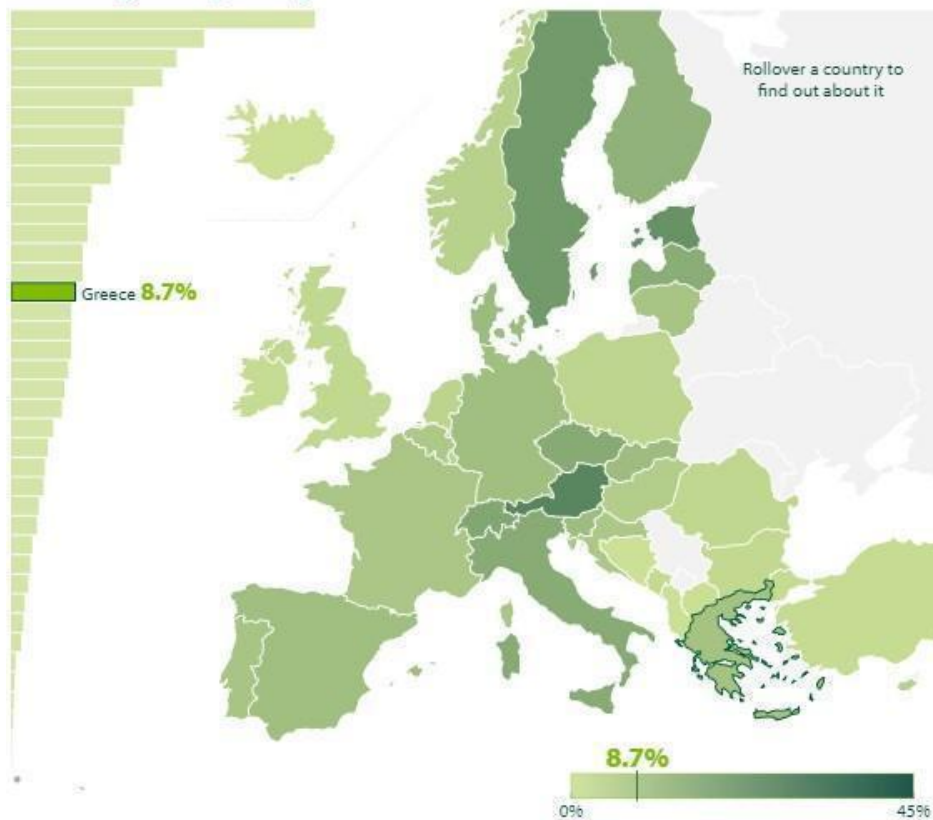

Producers
1,725

Processors
26

Odstotek površin ekoloških zemljišč v Grčiji je v zadnjih 20 letih nihal, kar kaže, da se je od leta 2016 stalno povečeval in je leta 2019 dosegel 8,7 % skupne površine kmetijskih zemljišč, kar je blizu odstotka na ravni EU. Večina ekoloških zemljišč je travinja, pri čemer manjši odstotki predstavljajo poljščine (34 %) in trajne nasade (13 %). Število ekoloških pridelovalcev v Grčiji predstavlja 8,8 % ekoloških pridelovalcev na ravni EU, predelovalci ekoloških pridelkov pa 2 % predelovalcev na ravni EU.

Percentage of organic agricultural land

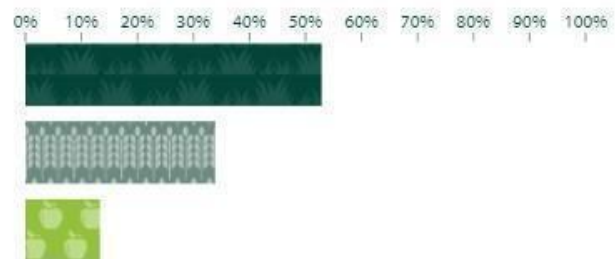
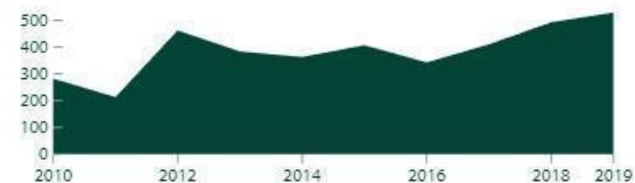
Greece

529
thousand
hectares of
organic land
in 2019

Organic land use*

- 53%** Grassland
279,549 hectares
- 34%** Arable crops
179,003 hectares
- 13%** Permanent crops
70,200 hectares
- 0%** Other
0 hectares

Organic land area in 1,000 hectares

30,124
Producers

1,642
Processors

Ohranitveno kmetijstvo

Ohranjanje kmetijstva se je v skupni kmetijski politiki EU spodbujalo kot način reševanja primarnih okoljskih problemov, povezanih s kmetijskim sektorjem, kot so emisije CO₂ iz kmetijstva, zmanjševanje biotske raznovrstnosti in omejena razpoložljivost vode. Ukrepi za prilagajanje so osredotočeni na ohranjanje tal in krepitev biotske raznovrstnosti ter sledijo trem temeljnim načelom:

1. **Zmanjšanje mehanskih motenj tal** (zmanjšana obdelava ali no-till) za ohranitev njene strukture, vsebnosti organskih snovi in živih bitij. Na ta način mešanje površinske plasti tal poteka naravno z živalmi, ki so prisotne v tleh (deževniki in drugi organizmi) in koreninami rastlin.
2. **Trajno prekrivanje tal z organskim materialom** (ostanki pridelka, pokrovni posevki), da se le-ta zaščitijo pred soncem, dežjem in vetrom ter zagotovijo hrano za živa bitja, ki živijo v tleh (mikroorganizmi, deževniki, žuželke itd.) in prispevajo k ohranjanju njihove rodovitnosti. Biomasa, ki pokriva tla, zmanjšuje mineralizacijo organskih snovi, delež katerih se vzdržuje in postopoma povečuje. Poleg tega se prepreči razvoj plevela, medtem ko je infiltracija vode v tla olajšana z zmanjšanjem izhlapevanja.
3. **Kolobarjenje**, ki zmanjšuje pritiske plevela in bolezeni na pridelke. Izmenjava pridelkov z različnimi koreninskimi sistemi spodbuja rahljanje tal na različnih globinah in boljše pridobivanje hranil, koristnih za pridelke.

Koristi OK, navedene v literaturi, vključujejo zmanjšanje proizvodnih stroškov (stroški goriva in energije se zmanjšajo za 65 %), znižanje stroškov dela, saj se potrebe po delovni sili zmanjšajo za 50 %, in zmanjšanje amortizacije strojev. Donosi v okviru OK so primerljivi s konvencionalnimi kmetijskimi donosi in so odvisni od uporabe herbicidov.

Med partnerskimi državami je bilo v kmetijske prakse v Italiji in Sloveniji vpeljeno predvsem konzervativno kmetijstvo – v ostalih partnerskih državah ni bilo poročila o uvedbi OK, razen posameznih kmetov ali manjših projektov, namenjenih za kmetijstvo. V Italiji je ohranjanje tal prednostna naloga v načrtu za razvoj podeželja, ki kmetom zagotavlja podporo za uporabo okolju prijaznih praks, kot so no-till, pokrovni posevki in mulčenje. Čeprav ni uradnih podatkov o številu kmetij, ki izvajajo dejavnosti OK v Italiji, ocene ALIGACOS (Italijansko združenje za kmetijsko in ohranitveno upravljanje tal) – ki temeljijo na napovedih šestnajstih italijanskih regij, ki so sprejele ukrepe PRP v korist OK in neposrednih raziskav, ki so jih izvedle različne regije – kažejo, da se je kopenska površina, kjer se izvaja OK v Italiji, desetkrat povečala v desetih letih, in sicer s 80,000 ha v obdobju 2008–2009 na 800,000 ha v letu 2018. V Sloveniji je bilo leta 2016 ustanovljeno Slovensko društvo za ohranitveno kmetijstvo (SZOK) z namenom uvajanja/spodbujanja OK in regenerativnega kmetijstva za širšo prakso preko mreženja, razvijanja ozaveščenosti, izvajanja pobud, informiranja/usposabljanja kmetov ter sodelovanja z domačimi in mednarodnimi organizacijami. Združenje spodbuja tudi sodelovanje med različnimi zainteresiranimi stranmi, tj. univerzami, raziskovalnimi organizacijami in strokovnjaki pri projektih, izobraževalnih programih in raziskovalnih dejavnostih. SZOK je prispeval k novemu slovenskemu strateškemu načrtu za razvoj

podeželja za obdobje 2023–2027 s predlogi za regenerativne ukrepe, ki spodbujajo pravilno upravljanje tal in posredno podpirajo regenerativno-ohranitveno kmetijstvo.

Regenerativno kmetijstvo

Regenerativno kmetijstvo (RK) je v Evropi v zadnjem času pridobilo pozornost kot alternativni koncept trajnostnega kmetovanja. Koncept je bil razvit v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, vendar še vedno ni opredelivne soglasja (Newton et al. 2020, Giller et al. 2021). Obravnava se kot širši koncept v povezavi z drugimi alternativnimi koncepti kmetovanja, kot so ekološko kmetovanje, ohranitveno kmetijstvo, agroekologija, ekološka intenzifikacija in sekvestracija ogljika v kmetijske površine itd., in ni nujno povezano s posebnimi načini kmetovanja. RA ne izključuje sodobne tehnologije žlahtnjenja rastlin in živali, obdelave ali uporabe anorganskih gnojil ali pesticidov, temveč je namenjen njihovi bolj ciljno usmerjeni in omejeni uporabi². Cilj RK ni le zmanjšati negativne vplive kmetijstva na okolje, ampak tudi pozitivno vplivati na okolje. RK ima dva glavna cilja:

- Obnavljanje zdravja tal, da bi se povečala njihova zmogljivost za sekvestracijo in shranjevanje CO₂, s čimer bi prispevali k blažitvi podnebnih sprememb, in
- Povečanje biotske raznovrstnosti na kmetijskih zemljiščih in zmanjšanje izgube biotske raznovrstnosti.

Na ravni kmetij obstaja več načinov kmetovanja, ki so v skladu z obstoječo literaturo del RK – mnoge od njih so vključene tudi v druge alternativne kmetijske koncepte, kot so ekološko kmetovanje, ohranitveno kmetijstvo in agroekologija. Spodnji seznam, objavljen v publikaciji EASAC „Regenerativno kmetijstvo v Evropi“, navaja več praks, ki naj bi prispevale k dvema glavnima ciljema RK.

V partnerskih državah je RK šele pred kratkim pridobil nekaj zanimanja raziskovalcev, nevladnih organizacij in posameznih kmetov, kar je bilo izraženo predvsem prek mrež kmetov, projektov za pilotno testiranje izvajanja in spodbujanja RK ter dogodkov, namenjenih uvedbi koncepta. Uradne politike v zvezi z RK še niso bile razvite. Kmetje, ki izražajo zanimanje za spoznavanje ali prehod na RK, so običajno že vključeni v ekološko kmetovanje, biodinamično kmetovanje ali druge alternativne kmetijske metode in izvajajo RK brez finančnih spodbud. Ena od prednosti RK, zlasti v primerjavi z ekološkim kmetovanjem, je prostovoljno izvajanje RK, ki ne nosi certifikacijskih in birokracijskih bremen ekološkega kmetovanja. V večini držav so se prek družbenih medijev razvile neuradne skupine kmetov, raziskovalcev itd., ki jih zanima RK, ki ponujajo priložnosti za izmenjavo izkušenj in informacij. Vendar pa v državah, kot je Irska, kjer regenerativno kmetovanje pridobiva precejšnjo ozaveščenost, obstajajo poročila o „zelenem lažnem oglaševanju“ multinacionalnih podjetij, ki zlorabljajo delo RK in ga uporabljajo kot marketinško potezo.

²European Academies Science Advisory Council, „Regenerativno kmetijstvo v Evropi – kritična analiza prispevkov k strategijam „od vil do vilic“ Evropske unije in strategijam za biotsko raznovrstnost, april 2022 (www.easac.eu)

Kmetijska praksa	Predlagano za zajemanje in shranjevanje ogljika	Predlagano za biotsko raznovrstnost
Sprememba ornega zemljišča v travinje	X	X
Upravljanje travišč (za zajemanje ogljika)	X	X
Gozdna zemljišča namenjena paši	X	X
Avtohtoni nasadi dreves na ornih zemljiščih	X	(X)
Kmetijsko-gozdarski sistemi	X	X
Žive meje, gozdni varovalni pasovi, kmetijska zemljišča	X	X
Izboljšano kolobarjenje	X	
Raznolikost posevkov v kolobarjih	X	X
Pestrost posevkov – prepletanje	X	(X)
Pestrost posevkov – pri sejanju/pridelovanju nasadov	X	(X)
Čim bolj zmanjšati obdelavo tal: zmanjšana, minimalna ali brez obdelave	X	X
Pokrovni posevki	X	
Ohranjanje ostankov pridelkov/ostankov iz poljščin na površini tal	X	
Organske spremembe	X	(X)
Bioogljje	X	
Trajni posevki	X	
Izogibanje insekticidom, fungicidom in herbicidom	(X)	X
Mejice na terenu itd. za koristne žuželke (predvsem opraševalce in naravne sovražnike škodljivcev)	(X)	X
Cvetni trakovi (opraševalci)		X
Varovalni pasovi (pogosto predpisani iz okoljskih/erozijskih razlogov)	(X)	(X)
Zeliščni sloji in poletne prahe v kolobarjenju		X
Naravni in polnaravni habitati		X
Krajinski mozaiki v prostoru in času	(X)	X
Prehod z velikih na manjše krajinske vzorce, npr. zmanjšana velikost polja	(X)	X
Podpora prehodnim habitatom, zmanjšanje ostrih mejnih struktur		X

Seznam kmetijskih praks na terenu, ki so v literaturi predlagane kot del regenerativnega kmetijstva. Vir: EASAC, Regenerativno kmetijstvo v Evropi – kritična analiza prispevkov k strategiji EU „od vil do vilic“ in strategiji za biotsko raznovrstnost, april 2022, lastna obdelava

2.3 Ugotovitve iz intervjujev z zainteresiranimi stranmi

Projektne partnerji so opravili razgovore s ključnimi deležniki v vsaki partnerski državi, da bi prišli do zaključkov o vidikih regenerativnega kmetijstva (RK) v vsaki državi, kot so splošno poznavanje pojma in koncepta, trenutna uporaba RK, ovire za širši prehod na RK, koristi RK, predpogoji za širšo uporabo RK in politični okvir, ki bi spodbujal prehod na RK. Na splošno se mnenja deležnikov, ki so bila zbrana in podrobno navedena v zadevnih nacionalnih poročilih, z izjemo nekaterih vidikov v zvezi z izvedljivostjo in učinkovitostjo RK skladajo. Ugotovitve razgovorov z zainteresiranimi stranmi so predstavljene v nadaljevanju.

O poznavanju izraza „regenerativno kmetijstvo“

Na splošno ta izraz še ni razširjen v kmetijskem sektorju partnerskih držav. Poleg tega tudi v primerih, ko so ljudje slišali ali brali o tem, običajno ne vedo, kaj to pomeni, in imajo omejeno znanje o njegovih ciljnih in načinih prehoda. Izrazi, kot so ekološko kmetovanje in v nekaterih državah (Italija, Slovenija), ohranitveno kmetijstvo ali trajnostno kmetovanje, so bolj razširjeni. Poleg tega so deležniki iz Grčije poročali, da obstaja pogosto zmeda med različnimi izrazi, ki se uporabljajo za opis različnih ali prekrivajočih se pristopov trajnostnega kmetovanja; čeprav je izraz „ekološko kmetovanje“ zdaj široko razširjen in razumljiv, pojmi, kot so „integrirano upravljanje“, „permakultura“, „kmetijsko gozdarstvo“, „ohranjevalno kmetijstvo“, „biodinamično kmetovanje“, „agroekologija“ in „regenerativno kmetijstvo“, pogosto povzročajo zmedo glede tega, ali predstavljajo različne ali prekrivajoče se pristope ali metode.

O trenutni uporabi RK

Trenutno je uporaba RK zelo omejena. Prehod na RK običajno poskusijo posamezni okoljsko ozaveščeni kmetje, ki so postali razočarani nad gibanjem ekološkega kmetovanja, ki se je razvilo in se osredotočilo predvsem na postopek certificiranja in ne na cilje okoljske trajnosti. Kar zadeva izvedljivost RK, se mnenja zainteresiranih strani razlikujejo. Italijanski deležniki menijo, da je RK trenutno dobra priložnost za kmete, ki lahko zlahka preidejo na RK, ker je to donosno, medtem ko deležniki iz drugih partnerskih držav dvomijo, ali je možno celovito izvajanje RK zaradi:

- Potreb po oblikovanju miselnosti kmetov, zlasti ob upoštevanju izzivov, s katerimi se kmetje soočajo danes, tako v smislu zmanjšanja dohodka kot vpliva podnebnih sprememb. Kmetje so ujeti v prizadevanju, da bi dosegli cilje in prihranili svojo proizvodnjo in dohodke, zato je manj verjetno, da bodo pripravili srednje- ali dolgoročne načrte ter nimajo časa in pozitivne miselnosti, da bi prisluhnili novim alternativnim načinom kmetovanja ali vlagali čas v prehod na RK.
- Trenutno premalo razvita tehnologija za nadzor plevela.

Ovire za širši prehod na RK

Ovire, o katerih poročajo zainteresirane organizacije v partnerskih državah, se nanašajo na:

- Prevladujočo miselnost kmetov, ki dajejo poudarek kratkoročnemu povečanju proizvodnje in ne zmanjševanju proizvodnih stroškov. Primer je npr. proizvodnja lubenic v maju za oskrbo velikih verig supermarketov - da lahko kmetje ta pridelek proizvedejo v tako kratkem času, je potrebna uporaba mineralnih gnojil in pesticidov.
- Starajoče se prebivalstvo kmetov. Pri starejših kmetih je manj verjetno, da bodo preizkusili nekaj drugačnega in spremenili svoje proizvodne metode ali vlagali v čas za prehod na RK.
- Precejšnje vrzeli v izobraževanju in znanju/znanju o RK, tako v zvezi s strokovnjaki s posvetovalno vlogo (npr. agronomi) kot s samimi kmeti. Trenutno RK ni vključen v učne načrte ustreznih univerzitetnih programov (npr. za agronomijo) in ni uradnega usposabljanja o RK za kmete. Poudariti je treba, da RK ni model, ki zahteva veliko virov, ampak model, ki temelji na znanju v smislu, da je za bolj razširjen prehod na RK potrebno spremeniti miselnost in znanje proizvajalca in ne proizvodni model sam. V tej smeri je vloga izobraževanja in usposabljanja ključnega pomena in bi se morala osredotočiti na spreminjanje miselnosti kmetov, tako da lahko namesto stalnega zanašanja na pesticide in druge proizvode za podporo svoji proizvodnji podprejo svojo proizvodnjo z uporabo alternativnih metod ter z znanjem, eksperimentiranjem in spremljanjem. Potrebna je tudi sprememba odnosa in miselnosti, ki kmetom daje kulturo pobud in jih spodbuja k raziskovanju, preizkušanju in spremljanju rezultatov alternativnih metod. Izobraževanje in usposabljanje bi prav tako pomagala odgovoriti na vprašanja in pomisleke kmetov, kot je na primer, ali se lahko RK uporablja v različnih podnebnih razmerah in pridelkih. Poleg tega, čeprav lahko v vseh partnerskih državah obstaja empirično znanje o RK, to znanje ni zabeleženo ali organizirano tako, da bi ga bilo mogoče uporabiti kot gradivo za usposabljanje.
- Pomanjkanje spodbud za kmete za prehod na RK, saj trenutno ni finančne podpore, ki bi spodbudila in olajšala prehod.
- Struktura kmetijskih gospodarstev na Madžarskem in v Grčiji, zlasti v smislu majhnosti kmetijskih gospodarstev in statusa nepremičnin; zaradi večjega števila proizvajalcev je na eni strani težko doseči kmete ter široko in učinkovito spodbujati RK, po drugi strani pa majhnost kmetij in status nepremičnin ovirajo tiste kmete, ki vlagajo čas za prehod na RK.
- Socialna vprašanja, ki jih kmetje, ki uporabljajo alternativne metode, lahko doživijo v svojih lokalnih skupnostih. Deležniki v Grčiji so poročali, da lokalne skupnosti te kmete v nekaterih primerih obravnavajo kot drugačne ali bizarne in se lahko počutijo marginalizirane.
- Stroški nakupa novih strojev, organskih gnojil in semen ustreznih pridelkov, ki so po mnenju slovenskih deležnikov dodatne ovire.
- Negotove ravni proizvodnje in veliko zmanjšanje donosov, ki so jih podprle anketirane zainteresirane strani na Madžarskem. Madžarski udeleženci izražajo mnenja, ki niso bila izražena v razgovorih z zainteresiranimi stranmi v drugih

partnerskih državah, in odločno kritizirajo izvedljivost RK zaradi velikih ocenjenih izgub donosa in negotovih ravni proizvodnje. Po njihovem mnenju koncepti, kot je RK, nedvoumno potiskajo madžarsko kmetijstvo k ekstenzifikaciji: *“Objavljeni znanstveni podatki o razlikah v donosu sistemov ekološke pridelave v primerjavi s konvencionalnimi sistemi so precej zastrašujoči: če pri konvencionalnem kmetovanju, odvisno od sezone, škodljivci povzročijo 30-odstotno izgubo donosa v povprečnem letu, lahko ta številka preseže 70 %, če ni primerne kemične zaščite, da ne omenjamo drugih abiotskih dejavnikov ali izgub donosa zaradi odsotnosti gnojil. Če se uporablja pravilno (učinkovitost in natančnost), ima kemična oploditev minimalne možnosti, da onesnažuje okolje; nasprotno, če se kemična gnojila dejansko uporabljajo za odpravljanje pomanjkljivosti tal ali odpravo pomanjkljivosti tal (popravljanje razmerja hranil in neravnovesij, zmanjšanje prekomerne kislosti ali alkalnosti itd.), lahko privedejo do bolj zdravih tal, življenja tal, vegetacije, živalskih in človeških skupnosti na prej neplodnih zemljiščih.”* Čeprav madžarski deležniki priznavajo, da v naboru orodij za regenerativno kmetijstvo obstajajo koristni in prilagodljivi deli, kot so talna odeja ali minimalne motnje tal, menijo, da uporaba tehnik RK zmanjšuje donose in izgube, zaradi česar je kmetijska proizvodnja EU v slabšem položaju v primerjavi s proizvodnjo konvencionalnega kmetijstva v tretjih državah, kjer je proizvodnja omejena ali ni.

Prednosti prehoda na RK

Koristi RK, o katerih so poročali na razgovorih z deležniki v partnerskih državah, vključujejo:

- Gospodarske koristi za kmete, kot so jih sporočile zainteresirane strani v Grčiji, Italiji in Sloveniji. Čeprav se na splošno priznava, da prehod na RK zahteva časovno naložbo 4–5 let, so rezultati študij v veliki meri naklonjeni dolgoročnemu regenerativnemu modelu, saj kmetije postanejo produktivne z veliko nižjimi vložki in se s tem zmanjšajo proizvodni stroški, kar pomeni višji dohodek za kmete. Poleg tega RK prinaša boljšo kakovost pridelkov, povečuje samozadostnost kmetov, pa tudi njihovo znanje in izkušnje, ter koristi prihodnjim generacijam na kmetiji, saj oživlja tla. Poleg tega se na evropski ravni povečuje povpraševanje po proizvodih RK, zlasti izdelkih, povezanih z oblačilno industrijo (npr. bombaž, konoplja), kar bi lahko pomenilo močno spodbudo za prehod. Poleg tega se v skupni kmetijski politiki (SKP) pričakuje premik k bolj trajnostnim modelom kmetijske proizvodnje, ki usmerja financiranje na tem področju; zato bodo proizvajalci, ki so opravili prehod, lahko zaprosili za sredstva.
- Širše družbene in okoljske koristi. Prehod na RK poleg izboljšanja kakovosti vode in hrane, ki jo zaužijemo, ter zmanjševanja vpliva kmetijske dejavnosti na okolje povečuje biotsko raznovrstnost in pomaga pri boju proti podnebnim spremembam s sekvenciacijo večjih količin CO₂ iz ozračja. Poleg tega je RK strategija za izboljšanje zdravja tal/doseganje zdravih tal v skladu s strategijo EU za tla do leta 2030. RK bi lahko prispevalo tudi h krepitvi družbenega profila kmetov in ohranjanju mlajšega

prebivalstva na podeželskih območjih, ne le kot proizvajalcev hrane, temveč tudi kot varuhov biotske raznovrstnosti s trajnostnim dohodkom.

- Zainteresirane strani v Grčiji so poročale tudi o koristih za zdravje kmetov. Nenadzorovana uporaba pesticidov v zadnjih desetletjih je povezana z resnimi zdravstvenimi težavami in smrtjo kmetov zaradi raka. Prav tako se je treba boriti proti miselnosti grških kmetov, ki so pripravljene tvegati zdravje priseljenskih kmetijskih delavcev (npr. Pakistancev), ki pridejo v stik s pesticidi, namesto svojega. Pogosto se poroča tudi o trditvah kmetov, ki prehajajo na RK, da so izboljšali svoje dobro počutje zaradi zmanjšane stresa in užitka pri delu v naravnem okolju, bogatem z biotsko raznovrstnostjo.

Predpogoji za širšo razširjenost RK med kmeti

Predstavniki organizacij zainteresiranih strani, s katerimi so bili opravljeni razgovori v vseh partnerskih državah, se strinjajo, da je najpomembnejši pogoj za širši prehod na RK izobraževanje in usposabljanje strokovnih svetovalcev (npr. agronomov) in kmetov za RK. Kot pomemben pogoj je bila vključena tudi podpora v zvezi s politikami in financiranjem kmetov za poskus prehoda na RK. Tudi vprašanje trženja in prodaje izdelkov RK je bilo sporočeno kot pomembno. Stališča organizacij zainteresiranih strani glede predpogojev za širšo razširjenost RK se nanašajo zlasti na:

- Izobraževanje in usposabljanje. Izobraževanje kmetov je splošno priznано med udeleženci v vseh partnerskih državah kot glavni pogoj za kmete, da poskusijo prehod na regenerativno kmetijstvo. Vendar usposabljanje kmetov ne bi smelo biti omejeno na običajne metode usposabljanja (v razredu ali na spletu), temveč bi moralo vključevati alternativne metode, kot so izobraževalni obiski na kmetijah, ki uporabljajo takšne metode v državi in tujini, da bi bilo usposabljanje učinkovitejše tako v smislu ohranjanja znanja kot razvoja pozitivnega odnosa in miselnosti. Izobraževanje in usposabljanje strokovnjakov (npr. agronomov, vodij usposabljanja odraslih, svetovalcev) o RK se obravnava kot ključni korak v tej smeri, tako da lahko delujejo kot multiplikatorji znanja in spretnosti. Strokovnjaki (npr. agronomi) imajo potrebno ozadje in tesno sodelujejo s kmeti, zato je njihovo izobraževanje o RK ključnega pomena za podporo več kmetom pri prehodu. To lahko pomaga tudi pri izboljšanju njihovega profila in vloge svetovalcev. Poleg tega je pomembno, da izobraževanje/usposabljanje temelji na znanstveno utemeljenem, na dokazih temelječem in verodostojnem gradivu, da se zagotovi trdna podlaga znanja ob upoštevanju različnih podnebnih razmer in pridelkov na vsakem območju.
- Podpora v smislu neposrednega financiranja in politik. Gospodarska podpora v obliki subvencij (vključno s spodbudami za nakup strojev, gnojil in semen) lahko nadomesti začetne naložbe v obdobju 4–5 let, ki so potrebne za prehod, in spodbuja kmete k prehodu na RK, vendar le, če je to povezano z merljivimi kazalniki, ki ocenjujejo vplive v smislu povečanja biotske raznovrstnosti (npr. indeks kmetijskih ptic) in obnavljanja tal (npr. povečanje količine organskih snovi v tleh). Kar zadeva politični okvir, RK trenutno ni uradno urejena v nobeni od partnerskih držav; vendar regulativni okvir za RK ne bi smel slediti zgledu ekološkega

kmetovanja in vključevati manj birokracije, pri čemer bi bilo treba gojiti miselnost pobud med kmeti.

- Vprašanje trženja in prodaje izdelkov RK. Na to vprašanje so opozorile predvsem zainteresirane strani, s katerimi so bili opravljeni razgovori v Italiji, ki so predlagali, da se skupna tržna praksa, ki jo izvajajo skupine kmetov v ekološkem kmetijstvu, uporabi tudi za zagotovitev uspešnega trženja proizvodov iz RK. Poleg tega bo oblikovanje podeželskih okrožij za spodbujanje razširjanja praks RK med kmeti in ustvarjanje lokalne identitete okoli teh okrožij spodbudilo trženje proizvodov RK.

Pripravljenost organizacij zainteresiranih strani, da prispevajo k izobraževanju/usposabljanju na področju RA

Vse zainteresirane organizacije, ki so sodelovale v razgovorih v partnerskih državah, so izrazile pripravljenost, da podprejo izobraževanje in usposabljanje o RK, kot organizatorji, vodje usposabljanj, udeleženci in promotorji, odvisno od njihovega profila. V Grčiji je ELGO DIMITRA (javna organizacija, ki kmetom ponuja uradno usposabljanje) izrazila zanimanje za izvedbo tečaja usposabljanja izvajalcev usposabljanja na podlagi učne metodologije in gradiva, ki bo razvito v okviru projekta REGINA. Izvajalci usposabljanja lahko nato zagotovijo usposabljanje za kmete z uporabo razpoložljivega gradiva za usposabljanje v okviru projekta. Poleg tega obstaja potencial za sodelovanje med organizacijo Euracademy ASSOCIATION in partnerstvom REGINA v okviru organizacije informativnih dogodkov, delavnic in programov usposabljanja izvajalcev usposabljanja na področju regenerativnega kmetijstva.

Potrebne politike EU/nacionalnih politik na področju RK

Udeleženci, s katerimi so bili opravljeni razgovori, so se na splošno strinjali, da bi bilo treba politike na evropski ravni načeloma spodbujati prek Skupne kmetijske politike Evropske unije, vendar bi moral okvir politike na nacionalni ravni določiti jasno strategijo, cilje in spodbude za prehod na RK na podlagi lokalnih razmer in potreb.

Splošne ocene širjenja RK v partnerskih državah

Kratkoročno je težko širiti RK med kmeti v partnerskih državah. Z izobraževanjem/usposabljanjem, podporo in jasno nacionalno strategijo je mogoče ustvariti kritično maso kmetov, ki bodo v naslednjih desetih letih izvajali oceno tveganja in dali zgled drugim. To je zelo pomembno, ker so spremembe, kot nas je naučil primer razvoja ekološkega kmetovanja, počasne in morajo temeljiti na konkretnih primerih v državi, na katere se lahko nanašajo drugi kmetje.

Madžarski deležniki so izrazili zaskrbljenost, da bi uporaba nekaterih tehnoloških elementov in proizvodnih sistemov (ekološko kmetovanje, brez uporabe pesticidov, brez uporabe gnojil) povzročila resne težave pri oskrbi s hrano. To bi nato sprožilo proces, ki bi bil v nasprotju s

celotnim gibanjem, kar bi pomenilo, da bi bilo treba pridobiti nove površine za zagotoviti zadostno količino in kakovost hrane rastočemu prebivalstvu. Nazadnje navajajo, da prav z okrepitevijo kmetijstva in uporabo natančnejših vložkov lahko dosežemo večjo proizvodnjo na enoto zemljišča in s tem zmanjšamo spreminjanje zelenih površin za kmetijstvo.

3. UGOTOVITVE SPLETNE RAZISKAVE KMETOV

Spletna anketa je bila izvedena prek spletnega vprašalnika REGINA za kmete, prevedene v partnerske jezike in posredovane organizacijam deležnikov (tj. združenjem kmetov, mrežam itd.) in kmetom v partnerskih državah v obdobju od avgusta 2022 do septembra 2022 (v Grčiji je bil spletni obrazec odprt od oktobra 2022 do februarja 2023). Namen spletnega obrazca je bil spodbuditi kmete, naj evidentirajo uvajanje regenerativnega kmetijstva v partnerskih državah in se seznanijo s svojimi potrebami po spretnostih in znanju, pa tudi z njihovim odnosom do RK. Število odgovorov na državo je prikazano spodaj:

Madžarska: 269 odgovorov

Italija: 141 odgovorov

Slovenija: 51 odgovorov

Irska: 72 odgovorov

Grčija: 20 odgovorov

Slab odziv v Grčiji je kljub intenzivnemu razširjanju spletnega obrazca in nadaljnem spremljanju mogoče pripisati nizki ravni digitalnih znanj in spretnosti, brez dostopa do potrebne opreme ali interneta ali pomanjkanju izkušenj večine kmetov v Grčiji pri izpolnjevanju spletnega obrazca, čeprav je skupina Euracademy za nekatere odgovore ponudila telefonsko podporo. Možno je tudi, da kmetje, ki ne poznajo ali izvajajo alternativnih načinov kmetovanja, kot je RK, niso izpolnili vprašalnika, saj so menili, da je nepomemben, zato njihova stališča niso bila registrirana. To močno kažejo tudi rezultati pridobljenih odgovorov sodelujočih kmetov, ki poznajo ali so že izvajali alternativne načine kmetovanja.

Rezultati ankete po državah so bili analizirani in podrobno predstavljeni v ustreznih nacionalnih poročilih. V tem oddelku so ugotovitve iz petih partnerskih držav združene, narejena je primerjava ter oblikovani splošni sklepi. Ugotovitve so predstavljene v nadaljevanju glede na posamezne razdelke raziskave: profil udeležencev, znanje/ozaveščenost o alternativnih metodah in praksah kmetovanja ter stališča in učne potrebe za prevzem regenerativnega kmetijstva.

Profil udeležencev

Velika večina sodelujočih kmetov v vseh partnerskih državah je moških, pri čemer je največji delež kmetov zabeležen v Grčiji (35 %), Italiji (22,7 %) in Sloveniji (21,6 %). Glede na starost udeležencev so udeleženci v Sloveniji in Italiji enakomerno porazdeljeni med različne starostne skupine, na Madžarskem in v Grčiji je večina kmetov v starostni skupini 36–45 let, na Irskem pa je večina (54,2 %) starejših od 55 let. Kar zadeva lokacijo kmetijskih gospodarstev v državi, so na Madžarskem največ odgovorov prejeli od kmetov iz transdanubske regije, italijanski odzivi kmetov so iz regij Toskana, Kampanija, Apulija in Emilija Romanja, odgovori v Sloveniji so večinoma od kmetov v regiji Pomurje (kjer se nahaja

večina ornih zemljišč v Sloveniji), na Irskem je večina odgovorov prišla od kmetov na jugu Irske, porazdelitev anketirancev po vsej Grčiji pa je bila zadovoljiva, z odgovori kmetov po celinski Grčiji in Kreti.

Kar zadeva velikost kmetijskih gospodarstev udeležencev v vsaki partnerski državi, je bila v Grčiji in Sloveniji zabeležena precej majhna velikost kmetijskih gospodarstev (velika večina med 1–50 ha), v Italiji in na Irskem je bila zabeležena zmerna velikost kmetijskih gospodarstev (velika večina med 11–100 ha), na Madžarskem pa je bila zabeležena večja velikost kmetijskih gospodarstev (večina med 50 in 1 000 ha). Velika večina kmetov v vseh partnerskih državah je poročala, da je zaposlenih na njihovih kmetijah manj kot 5 oseb.

Kar zadeva glavne proizvode, proizvedene na kmetijah, zabeleženi odgovori potrjujejo proizvodne značilnosti v vsaki partnerski državi:

- Madžarska: Predvsem poljščine in pridelava sadja v manjši meri
- Italija: Predvsem poljščine, pa tudi proizvodnja sadja in zelenjave
- Slovenija: Predvsem poljščine in v manjši meri živinoreja (mleko in meso)
- Irska: Predvsem živinoreja (mleko in meso) in v veliko manjši meri poljščine
- Grčija: Predvsem pridelava sadja, pa tudi pridelava poljščin in zelenjave

V tem oddelku so bili udeleženci tudi pozvani, da se opredelijo kot kmetje, ki večinoma sledijo konvencionalnim načinom kmetovanja ali alternativnim načinom kmetovanja ali obojemu. Odzivi se med državami razlikujejo; na Madžarskem in Irskem je večina kmetov poročala, da večinoma uporabljajo konvencionalne metode (medtem ko je eden od štirih kmetov navedel, da sledijo konvencionalnim in alternativnim metodam), v Italiji pa je večina kmetov poročala, da uporabljajo konvencionalne metode kmetovanja, vendar je pomemben odstotek poročal, da uporabljajo alternativne metode kmetovanja (37 %), v Sloveniji so anketiranci enakomerno porazdeljeni, v Grčiji pa je večina anketirancev poročala, da sledijo alternativnim načinom kmetovanja.

Znanje/ozaveščenost o alternativnih metodah in praksah kmetovanja

Z vidika znanja se zdi, da so kmetje v vseh partnerskih državah seznanjeni s konceptom podnebnih sprememb, njihovimi vzroki in učinki. Kar zadeva alternativne načine kmetovanja, so kmetje bolj seznanjeni z ekološkim kmetovanjem, ohranitvenim kmetijstvom in trajnostnim upravljanjem kmetij, medtem ko se zdi, da niso tako seznanjeni z izrazom regenerativno kmetijstvo.

Na splošno se sodelujoči kmetje v vseh partnerskih državah strinjajo, da je treba kmetijstvo preusmeriti na nove pristope, vendar odzivi kmetov na Madžarskem, v Sloveniji in na Irskem kažejo, da so udeleženci razdeljeni glede tega, ali je konvencionalno kmetijstvo trajnostno ali ne. Čeprav se stališča sodelujočih kmetov v Italiji, Grčiji in na Madžarskem zblizujejo glede potenciala novih alternativnih načinov kmetovanja za povečanje dohodka kmetov, odzivi kmetov v Sloveniji in na Irskem razkrivajo bolj skeptičen pogled. Poleg tega se zdi, da so sodelujoči kmetje v vseh državah, razen v Grčiji, razdeljeni glede tega, ali je konvencionalno kmetovanje edina metoda, ki lahko proizvede dovolj hrane. Poleg tega se večina udeležencev

v vseh državah strinja, da v smislu izobraževanja in finančne podpore ni dovolj podpore za uvedbo alternativnih načinov kmetovanja.

Odzivi kmetov v vseh partnerskih državah, ko so bili pozvani, naj ocenijo stopnjo uporabe RK na svoji kmetiji, državi in EU, so dali mešan vtis, vendar se na splošno zdi, da kmetje menijo, da je stopnja uporabe alternativnih praks višja ali zmerna na svojih kmetijah in v EU ter na nižjih ravneh v državi.

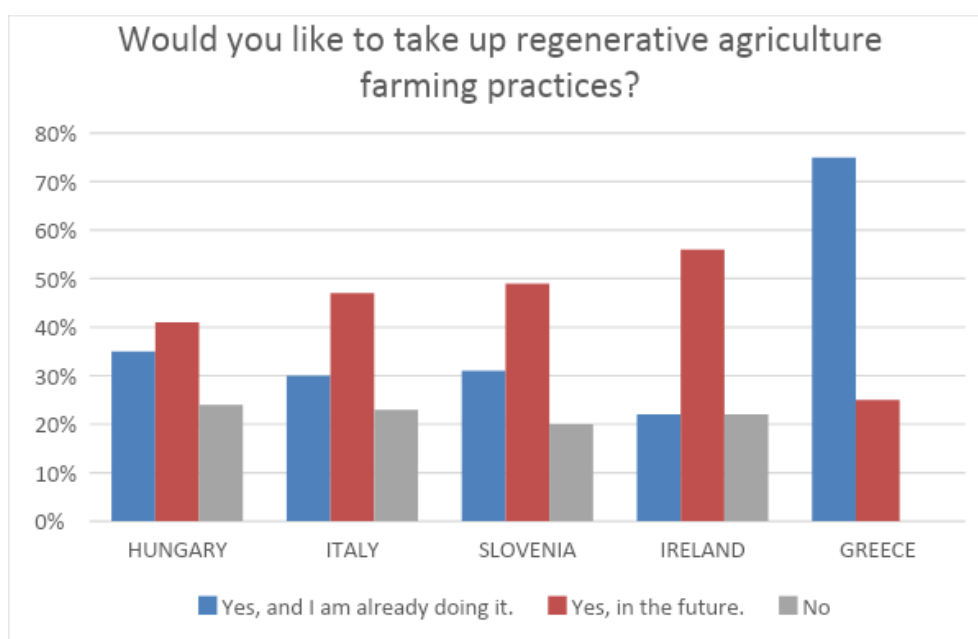
Večina kmetov poroča, da so seznanjeni z različnimi tehnikami regenerativnega kmetijstva in jih bodisi že izvajajo na svojih kmetijah bodisi jih načrtujejo v prihodnje. Vendar pomemben odstotek italijanskih kmetov (v 40 %) navaja, da niso seznanjeni s tehnikami, kot so „vključevanje živine na kmetijska zemljišča za gnojenje tal“ in „izvajanje tehnik ohranjanja habitatov, npr. ohranjanje živih mej, ki puščajo obrobe polja za rast“.

Ozaveščenost kmetov o koristih regenerativnega kmetijstva se med partnerskimi državami zelo razlikuje, rezultati raziskave pa kažejo, da je treba kmete obveščati in izobraževati o koristih RK. Edina korist RK, ki jo priznava večina kmetov v vseh partnerskih državah, je obogatena zemlja. Anketa od države do države razkriva različne vrzeli v zvezi z ozaveščenostjo o koristih RK, kot je prikazano v spodnji preglednici. V Grčiji je večina sodelujočih kmetov navedla, da se zavedajo vseh predlaganih koristi. Na Madžarskem in v Sloveniji ne priznavajo ugodnosti, kot so zmanjšanje delovne sile, manj mehanizacije kmetij, večji prihodki kmetij in manj težav z boleznimi rastlin. Irski kmetje, ki so sodelovali v raziskavi, kažejo nižjo stopnjo ozaveščenosti o koristih RK; večina se ne zaveda koristi kot so zmanjšanje delovne sile, potreba po bistveno manj vode, višja kakovost pridelka, večja stabilnost pridelka, večji prihodki kmetij in manj težav z boleznimi rastlin. Nazadnje, odgovori italijanskih udeležencev razkrivajo pomanjkanje ozaveščenosti o večini predlaganih koristi RK, vključno s potrebo po bistveno manjši kakovosti vode, večji kakovosti pridelka, večjem zadrževanju CO₂ v tleh, povečanih prihodkih kmetij, manj težav z boleznimi rastlin, koristih za žuželke (opraševalce) in raznolikem videzu kulturne krajine.

Vrzeli v znanju udeležencev v vsaki partnerski državi o koristih regenerativnega kmetijstva					
	MADŽARSKA	ITALIJA	SLOVENIJA	IRSKA	GRČIJA
Zmanjšanje delovne sile v kmetijstvu	X		X	X	
Potreba po bistveno manj vode		X		X	
Višja kakovost pridelka		X		X	
Večja stabilnost pridelka		X		X	
Večje zadrževanje CO ₂ v tleh		X			
Obogatena prst					
Ni potrebe po mehanizaciji kmetij	X		X		
Povečani prihodki kmetij	X	X	X	X	
Manj težav z rastlinskimi boleznimi	X	X	X	X	
Koristnejši za žuželke (opraševalce)		X			
Raznovrsten videz kulturne krajine		X			

Kar zadeva ovire za prevzem RK, se večina sodelujočih kmetov strinja s predlaganimi glavnimi ovirami, vključno s pomanjkanjem znanja in izkušenj, pomanjkanjem finančne podpore države, sumom glede rezultatov, potrebnimi spremembami v kmetijskih praksah, finančno negotovostjo glede kratkoročne prihodnosti in organizacijskimi težavami pri doseganju pokritosti tal skozi vse leto. Opozoriti je treba, da večina kmetov v Grčiji dragih naložb ne obravnava kot oviro za prehod na RK. Udeleženci so na podlagi svojih odgovorov opredelili „pomanjkanje finančne podpore države“, „finančno negotovost glede kratkoročne prihodnosti“ in „pomanjkanje znanja in izkušenj“ kot najpomembnejše ovire za vzpostavitev regenerativnega kmetijstva.

Večina udeležencev v vseh partnerskih državah je pozitivna pri sprejemanju RK; navedli so, da že izvajajo prakse RK ali pa nameravajo to storiti v prihodnosti, kot je prikazano v spodnjem diagramu. Z izjemo grških udeležencev, kjer so vsi anketiranci izjavili, da trenutno izvajajo prakse RK ali načrtujejo, da bodo to storili v prihodnosti, je približno eden od petih udeležencev izjavil, da ne bi rad prevzel RK. Glavni razlog, ki so ga ti udeleženci opredelili, da ne načrtujejo uvedbe RA, so „ekonomske ovire“, ki jima sledita vrzeli v znanju in „nezainteresiranost“.

Velika večina udeležencev iz vseh partnerskih držav je poročala, da bi želeli prejemati informacije in usposabljanje o vseh predlaganih temah, vključno z „regenerativnimi kmetijskimi praksami (tehnike)“, „gospodarskimi koristmi praks RK“, „okoljskimi koristmi praks RK“, „ovirah/težavah z RK“ in „možnostmi finančne podpore za regenerativne/alternativne kmetijske prakse“, pri čemer je treba enako pozornost nameniti vsem temam. Udeleženci so bili pozvani, naj zabeležijo svoje želje med prejemanjem dodatnih informacij ali usposabljanjem, ugotovitve pa poudarjajo zanimivo razlikovanje med državami glede stopnje zavezanosti udeležencev: v Grčiji se večina udeležencev raje udeleži usposabljanja, v Italiji je skoraj enaka porazdelitev med udeleženci, ki bi se raje udeležili usposabljanja, in udeleženci, ki bi želeli le več informacij, medtem ko v Sloveniji, na Irskem in

Madžarskem večina udeležencev navaja, da raje prejmejo več informacij o predlaganih temah.

Nazadnje, sodelujoči kmetje so bili pozvani, naj ocenijo vrsto predlaganih dejavnikov v smislu njihovega potenciala za povečanje uporabe OO na svoji kmetiji. Ti dejavniki so vključevali:

- Več finančne podpore vlade ali EU
- Več priložnosti za usposabljanje in tehnično podporo (npr. s strani agronomov)
- Izmenjava dobrih praks med kmeti, mreža
- Znanje: predavanja, delavnice, predstavitve, navodila

Čeprav odgovori kažejo, da večina udeležencev v vseh državah meni, da bi vsi predlagani dejavniki pomembno prispevali k večjemu prevzemanju ocene tveganja, je bila finančna podpora na nacionalni ravni ali ravni EU opredeljena kot najpomembnejši dejavnik, zlasti med irskimi, madžarskimi in slovenskimi udeleženci.

4. ŠTUDIJE PRIMEROV REGENERATIVNEGA KMETIJSTVA

Projektni partnerji na Madžarskem, v Italiji, Sloveniji, na Irskem in v Grčiji so študije primerov regenerativnega kmetijstva v svojih državah zbrali z anketo z uporabo obrazca za študijo primera, ki so ga morali izpolniti ciljni kmetje, ter s spletnimi razgovori in osebnimi srečanji za nadaljnje ukrepanje v zvezi z vidiki, ki v obrazcih niso pojasnjeni.

Oblika študije primera je bila strukturirana na naslednji način:

- **Profil/splošne informacije:** Ime kmeta/kmetije, ime anketiranca, lokacija kmetije, velikost kmetijskega gospodarstva (v ha), število zaposlenih na kmetiji (stalno, sezonsko), glavna pridelava kmetije (npr. poljščine, sadje, zelenjava, živina itd.).
- **Prakse regenerativnega kmetijstva, ki se trenutno uporabljajo:** Katere prakse RK trenutno izvajajo, če ne še, katere prakse načrtujejo za izvajanje, na katerem območju kmetije izvajajo RK in na kateri pridelovalni dejavnosti (poljščine, živinoreja)
- **Začetek regenerativnega kmetovanja in njihova motivacija za to:** Kdaj so začeli prehod na RK, kaj jih je k temu motiviralo, ali so se izobraževali na to temo in če da, kje, če ne kako so dostopali do potrebnih informacij, ali so prejeli finančno podporo za začetek RK in če je tako, od koga.
- **Rezultati regenerativnega kmetijstva:** koristi, ovire, težave, zadovoljstvo, namera za nadaljevanje, namera, da bi spremenili svoje sedanje prakse.

Skupaj je bilo zbranih 40 študij primerov rregenerativnega kmetijstva, kot sledi:

- Madžarska: 14 študij primerov
- Italija: 6 študij primerov
- Slovenija: 6 študij primerov
- Irska: 7 študij primerov
- Grčija: 6 študij primerov

Zbrane študije primerov so predstavljene v ustreznih nacionalnih poročilih in v gradivu Knjižnica RK na spletni strani projekta www.regina-ra.eu. Glavne ugotovitve iz zbranih študij primerov so predstavljene v nadaljevanju.

Profil

Zbrane študije primerov RK so primeri, kako je mogoče prehod na regenerativno kmetijstvo uporabiti na različnih lokacijah v različnih partnerskih državah, na kmetijah različnih velikosti in z različnimi pridelki (poljščione, živinoreja) ter v različnih kontekstih v zvezi s podnebnimi razmerami. Profil študij primerov v partnerskih državah je predstavljen v nadaljevanju:

- **Madžarska:** Študije primerov se nahajajo v okrožju Győr-Moson-Sopron, velikost kmetijskih gospodarstev pa je od 26 do 1100 hektarov, razen ene študije primera (zelenjavna skupnost), ki deluje na zelo majhnem območju (skupaj 3 hektare), število stalnih (polni delovni čas) zaposlenih na kmetijskih gospodarstvih s profilom pridelave poljščin je običajno manjše od 5 oseb, kmetije s profilom živinoreje pa 82 zaposlenih. Te številke običajno dopolnjuje nekaj (do 10) sezonskih delavcev. Študije primerov vključujejo poljščine (ozimna pšenica, ječmen, oljna ogrščica, koruza, mak, soja, sončnica, črna detelja, facelia, ajda, semenska koruza, semenski grah,

lucerna, egiptovska detelja, krompir, zimska krma, silažna koruza, rž), živinoreja (vzreja mlečnega goveda, vzreja prašičev, pitanje prašičev) in zelenjava/sadje (korenje, peteršilj, jagode, višnje, skvoš, sladka koruza, sladki krompir in v študiji o primeru zelenjavne skupnosti 50 vrst zelenjave in 25–30 vrst sadja).

- **Italija:** Študije primerov se izvajajo v regijah Toskana (osrednja Italija) in Apulija (južna Italija), velikost kmetij je med 100 in 300 ha (razen enega manjšega gospodarstva 36 Ha), zaposlujejo manj kot 5 stalnih uslužbencev in proizvajajo trdo pšenico, navadno pšenico, oves, italijanski sainfoin, fižol, čičeriko, belo deteljo, egiptovsko deteljo, deteljo, sončnico, ječmen, oljke in trifolium squarrosum. Opozoriti je treba, da se v študijah primerov iz Italije izvajajo predvsem prakse ohranjanja kmetijstva.
- **Slovenija:** Študije primerov se nahajajo v Primorsko-Notranjski, Podravski, Pomurski, Posavski in Osrednjeslovenski regiji na jugozahodu, jugovzhodu, srednjem in severnem delu Slovenije, velikost kmetij pa je večinoma med 40 in 60 hektari, z izjemo ene kmetije 316 ha, običajno pa zaposlujejo manj kot 5 oseb, z izjemo 316 ha živinorejske kmetije s 28 zaposlenimi. Na kmetijskih gospodarstvih se pridelujejo poljščine, kot so koruza, ječmen, lucerna, tritikala, mešanica travne detelje, ječmen in pšenica, živinoreja, molznice, vzreja konj, govedoreja in pitanje prašičev.
- **Irska:** Študije primerov se nahajajo okoli Midlandsa, zahodne in južne regije Irske. Na splošno je velikost kmetij približno 50 hektarjev, najmanjša je 1 hektar, največja pa 161 hektarjev. Kmetije se v nekaterih sistemih kmetovanja razlikujejo; poljedelstvo, živinoreja, vrtnarstvo in mlečni izdelki. Glavni pridelki so poljščine (kot so oves, grah, oljna ogrščica, ozimna pšenica, jara pšenica, sladni ječmen in krmni fižol), živinoreja (mleko, govedo za meso, svinje in perutnina) in zelenjavna/sadna poljščina (borovnice, jagode aronia, jabolka, z eno študijo primera, ki proizvaja več kot 25 različnih pridelkov za tedensko prodajo na lokalnem trgu).
- **Grčija:** Študije primerov se izvajajo v regijah Tesalija (osrednja Grčija), Peloponez in Atika (jug), so na splošno zelo majhna gospodarstva s približno 1–3 ha, zaposlujejo manj kot 3 stalno osebje s sezonskim osebjem ali prostovoljci, ki delajo na sezonski osnovi, in proizvajajo veliko različnih vrst sadja, zelišč in zrn, kot so granatna jabolka, oljke, pelin, žajbelj, meta, origano, fige, breskve, vanilije, kosmulje, mandlji, marelice, arbutus, jabolka, češnje, lešniki, arašidi, orehi, fejoas, bezgove jagode, čičerika, leča, zrna, namizno grozdje, mošt, melase, rozine, hruške, robide, goji jagode, pomaranče, limone, limete, mandarine, slive, lokve, kot tudi sezonsko zelenjavo.

Regenerativne kmetijske prakse, ki se trenutno uporabljajo na kmetijah s študijo primerov

Na kmetijah za študije primerov se izvaja široka paleta praks RK, vključno z:

- ✓ Vključevanje avtohtonih vrst
- ✓ Kolobarjenje posevkov z uporabo kolobarjenja in/ali obdobja prahe
- ✓ Minimalna ali no-till praksa

- ✓ Uporaba stročnic/domačih vegetacijskih otočkov za zeleno gnojenje
- ✓ Uporaba botaničnih rastlin kot repelentov proti žuželkam in/ali sredstev za izboljšanje tal
- ✓ Priprava organskih snovi in uporaba kot sredstvo za izboljšanje tal ali obdelava ostankov gnoja nazaj v tla za povečanje vsebnosti organskih snovi in izboljšanje zmogljivosti zadrževanja talne vode
- ✓ Sistematična talna odeja
- ✓ Optimalna uporaba namakanja (kapljično namakanje)
- ✓ Skoraj ničelni vnosi za varstvo rastlin in gnojenje-prehranjenost
- ✓ Usklajevanje kmetijskih praks z biodinamičnim procesom (mesečni cikel)
- ✓ Obrezovanje mejic
- ✓ Uporaba aktivnega oglja
- ✓ Uporaba sintropnih kmetijsko-gozdarskih načel
- ✓ Uporaba mikrobioloških gnojil
- ✓ Ohranjanje živih mej za povečanje biotske raznovrstnosti ptic in drugih živali

Začetek RK in motivacija

Na splošno so kmetje s študijami primerov že bili bolj seznanjeni s podnebnimi spremembami, vplivom konvencionalnega kmetijstva na okolje in same proizvode ter omejitvami konvencionalnega kmetovanja v smislu gospodarske in okoljske trajnosti, še preden so poskusili prehod na RK. V mnogih primerih so kmetije že eksperimentirale in izvajale alternativne načine kmetovanja (ekološko kmetovanje, ohranitveno kmetijstvo, biodinamično kmetovanje itd.), preden so se obrnile na RK. Poleg tega je skupna značilnost študije primerov kmetov njihova samoiniciativnost in njihova radovednost o morebitnih koristih RK in zlasti o njegovem potencialu za zmanjšanje proizvodnih stroškov. Pomemben dejavnik, ki je kmete v študiji primerov pripeljal do poskusa prehoda na RK, je dejstvo da RK trenutno ni regulirano v nobeni od partnerskih držav in zato ni predmet certificiranja in birokratskih postopkov, kot je ekološko kmetovanje ali – do neke mere – ohranitveno kmetijstvo. Pomembno je opozoriti, da v partnerskih državah ni finančne spodbude v obliki znatnih neposrednih subvencij za prehod na RK; edina izjema je Slovenija, kjer so bili eden od motivov kmetov, da sprejmejo RK, subvencije za ptičje valilnice in subvencije za ohranjanje mejic..

Na splošno so se kmetje študij primerov zaradi pomanjkanja strokovnega znanja in izkušenj ter izobraževanja/usposabljanja o njih udeležili usposabljanja in/ali pridobili informacije o RK na lastno pobudo, bodisi z iskanjem informacij na spletu bodisi s sodelovanjem na seminarjih usposabljanja (spletnih ali osebno), ki se pogosto odvijajo v tujini, na kmetijah, ki že uporabljajo prakse RK, ali z izmenjavo informacij prek neformalnih mrež kmetov o RK.

Rezultati regenerativnega kmetijstva

V študiji primerov so kmetje poročali, da prehod na RK zahteva najmanj 3–4 leta, dokler se rezultati v celoti ne pokažejo. Nekatere kmetije, vključene v študije primerov (npr. v Grčiji), so šele pred kratkim poskusile prehod na RK in poročale, da je prežgodaj za oblikovanje zaključkov o koristih prehoda.

Poročane **koristi** vključujejo koristi, povezane z okoljem, gospodarsko trajnostjo kmetije ter osebne/socialne koristi za kmete:

Koristi za okolje: povečanje biotske raznovrstnosti, obnavljanje tal ter povečanje rodovitnosti in sekvestracije CO₂, zmanjšanje nevarnosti erozije tal, zmanjšanje naravnih virov (vode), ki se uporabljajo v kmetijstvu, doseganje bolj uravnoveženih temperatur.

Koristi, ki prispevajo k gospodarski trajnosti kmetije: prehrabna in okusna prevlada proizvodov, nižji proizvodni stroški (v smislu manjše porabe vode, zmanjšan vnos gnojil in pesticidov/herbicidov, nižji stroški goriva in stroški vzdrževanja strojev ter običajno zmanjšane potrebe po delovni sili, čeprav se lahko v nekaterih primerih povečajo potrebe po delovni sili), odpornost poljščin na napade z boleznimi – abiotski dejavniki, splošna odpornost kmetije in sposobnost proizvodnje skozi vse leto, kar prispeva k finančni varnosti, enostavnosti gojenja tal, subvencijam (poročajo slovenski kmetje) in odpiranju drugim komercialnim priložnostim, kot je agroturizem.

Osebne/socialne ugodnosti za kmete: znanje in izkušnje na alternativnem trajnostnem načinu kmetovanja krepijo osebni razvoj kmetov, ki delajo v zdravem in prijetnem (tudi terapevtskem) okolju; nekateri udeleženci so izkušnje opisali kot opolnomočenje in izpolnjevanje, medtem ko so nekateri poročali o duševnih in psiholoških koristih ter zmanjšanju občutka stresa in negotovosti, pa tudi socialnih koristi v smislu občutka dosežkov, pridobivanja priznanja za njihova prizadevanja za prispevanje v bolj trajnostni prihodnosti in kot del živahne skupnosti podobno mislečih kmetov.

Glavna **ovira**, o kateri poročajo kmetje v okviru študije primerov pri prehodu na RK, je pomanjkanje znanja in izkušenj ter podpore strokovnjakov/svetovalcev (npr. agronomov); kmetje, ki poskušajo prehod na RK, morajo pogosto opraviti lastne raziskave in poiskati smernice v tujini, eksperimentirati in se učiti v praksi. Poleg tega so kmetje, ki izvajajo RK, pogosto edine v svoji regiji in nimajo podpore drugih kmetov, da bi lahko delili pomisleke in skupaj iskali rešitve. Dodatna ovira je povezana s trženjem proizvodov RK, saj ni certificiranja proizvodov RK in ni lahko doseči dobre premijske cene. Kmetje z RK lahko svoje proizvode prodajajo neposredno potrošnikom (kratke dobavne verige), vendar to povečuje njihovo delovno obremenitev. Poleg tega je večina kmetov poročala, da ni subvencij ali drugih finančnih spodbud za spodbujanje prehoda na RK (slovenska študija primera glede na intervjuje kmetov je pokazala, da si želijo finančne podpore/subvencij za spodbujanje trajnostnih kmetijskih praks). Poleg tega so italijanski kmetje poročali o manjšem donosu na hektar, vendar se to izravna z znatnim zmanjšanjem proizvodnih stroškov. Tudi kmetje na Madžarskem, v Italiji in Sloveniji so poročali o težavah z upravljanjem plevela. Počasna donosnost naložb je ovira, o kateri poroča večina kmetov.

Na splošno vsi kmetje, ki so sodelovali v raziskavi za študije primerov RK v partnerskih državah, kljub težavam, s katerimi se soočajo, načrtujejo nadaljnjo uporabo RK in izražajo

prepričanje, da je RK prihodnost v kmetijstvu. Večina kmetov je poudarila potrebo po stalnem usposabljanju in razvoju. Nazadnje, ključni element RK, o katerem poročajo kmetje v vseh državah, je eksperimentiranje in vključuje proces preizkušanja in napak; zato je povezovanje v mreže ter izmenjava izkušenj in uspehov/neuspešnosti z drugimi kmeti RK zelo pomembna.

SKLEPI

Pregled kmetijskega sektorja v partnerskih državah in EU razkriva razlike v smislu:

- porazdelitev kmetijskih zemljišč v uporabi po kategorijah (orna zemljišča, trajno travinje, trajni nasadi),
- bruto dodana vrednost kmetijskega sektorja, ki označuje delež sektorja v gospodarstvu držav (višji deleži v Grčiji in na Madžarskem),
- deleži pridelka poljščin in živalskih proizvodov (razlikuje se na Irsko kot državo s pretežno živalskim donosom),
- analizo pridelka in proizvodnje živali po državah, strukturo kmetij glede na površino in gospodarsko velikost gospodarstev (zelo majhna kmetijska gospodarstva na Madžarskem in v Grčiji, zmerno v Italiji in Sloveniji, večja na Irskem),
- analizo po spolu pri kmetih (več kmetov v Grčiji in Italiji, nižji odstotek na Madžarskem in v Sloveniji ter najmanjši odstotek na Irskem) in
- odstotek zaposlenosti v državah v kmetijskem sektorju (sektor je še vedno pomemben delodajalec v Grčiji, manjši delež v Sloveniji in pod povprečjem EU v Italiji, na Irskem in Madžarskem).

Staranje prebivalstva kmetijskih gospodarstev je potrjeno v vseh partnerskih državah.

Kar zadeva alternativne načine kmetovanja, je **ekološko kmetovanje** daleč najbolj razširjena oblika alternativnega kmetovanja v vseh partnerskih državah. Čeprav se je ta razvoj v nekaterih državah zgodil prej kot v drugih, to ni nujno povezano s sedanjo ravno vključevanja v kmetijske prakse držav. Danes se stopnja vključevanja ekološkega kmetovanja med partnerskimi državami razlikuje glede na ekološko površino in število ekoloških pridelovalcev; Italija je ena od vodilnih držav v EU na področju ekološkega kmetovanja, sledita ji Slovenija in Grčija (blizu povprečja EU), na Madžarskem je ekološko kmetovanje precej pod povprečjem EU, Irsko pa beleži enega najmanjših odstotkov ekoloških površin v EU, ki znaša le 1,6 % celotne kmetijske površine države. **Ohranitveno kmetijstvo**, metoda kmetovanja, ki se osredotoča na ohranjanje tal in krepitev biotske raznovrstnosti z načeli zmanjševanja mehanskih motenj tal, uporabe trajne talne odeje z organskim materialom in kolobarjenja, je bila v glavnem vključena v kmetijske prakse v Italiji in Sloveniji ter je do neke mere oblikovana s politikami. **Regenerativno kmetijstvo** (RK), koncept, ki je bil nedavno v Evropi deležen pozornosti, se ne osredotoča le na blaženje negativnih vplivov kmetijstva na okolje, temveč na doseganje pozitivnih učinkov z obnovo zdravja tal in s tem povečanjem njene zmogljivosti za sekvestracijo in shranjevanje CO₂ (ki prispeva k blažitvi podnebnih sprememb) ter spreminjanjem izgube biotske raznovrstnosti na kmetijskih zemljiščih. RK ni nujno povezana s posebnimi kmetijskimi praksami; nasprotno, glede na obstoječo literaturo obstaja več kmetijskih praks, ki so del RK. Koncept se je v partnerskih državah v zadnjem času zanimal od raziskovalcev, nevladnih organizacij in posameznih kmetov, ki so se večinoma izražali v združenjih kmetov in neformalnih mrežah, pobudah za pilotno testiranje in spodbujanje RK na dogodkih. Trenutno **v nobeni od partnerskih držav ni uradnega okvira politike** za RK, vendar to velja tudi za prednost, saj regenerativno kmetovanje ne nosi

bremena certificiranja in birokracije, kot ga to povzroča pri ekološkem kmetovanju. Tudi vse večje zanimanje in ozaveščenost o RK sta imela negativne posledice; na Irskem obstajajo poročila o „zelenem lažnem oglaševanju“ multinacionalnih podjetij, ki zlorablajo delo RK in ga uporabljajo kot marketinško potezo.

Pogovori s predstavniki organizacij zainteresiranih strani (združenj kmetov, nevladnih organizacij, mrež, nacionalnih organov itd.) o vidikih regenerativnega kmetijstva v posameznih partnerskih državah so razkrili točke konvergence in različna stališča, zlasti glede izvedljivosti RK. Izraz „regenerativno kmetijstvo“ in njegov pomen v partnerskih državah še nista razširjena, medtem ko so poročali o pogostih nejasnostih med različnimi izrazi, ki se uporabljajo za opis različnih ali prekrivajočih se pristopov trajnostnega kmetovanja (npr. ekološko kmetovanje, ohranitveno kmetijstvo, biodinamično kmetovanje itd.). Sedanja uporaba RK je v partnerskih državah zelo omejena in jo običajno poskušajo posamezni okoljsko ozaveščeni kmetje, ki so pred tem izvajali ekološko kmetovanje in/ali ohranitveno kmetijstvo. Iz intervjujev je razvidno, da se ovire za bolj razširjen prehod na RK nanašajo na prevladujočo trenutno miselnost kmetov, ki se osredotočajo na povečanje svoje proizvodnje in preživetje v težkem gospodarskem okolju, staranje prebivalstva kmetov, velike vrzeli v izobraževanju in znanju/znanju o RK strokovnjakov/svetovalcev in kmetov, pomanjkanje finančnih spodbud za kmete za poskus prehoda, stroške nakupa novih strojev/ semen ter negotovost ravni proizvodnje (zlasti madžarski udeleženci izražajo resne dvome o izvedljivosti RK, ki trdijo, da bi to povzročilo obsežno zmanjšanje donosov, kar bi vplivalo na prehransko varnost). Udeleženci priznavajo gospodarske koristi RK za kmete (čas, potreben za prehod, se dolgoročno izplača, ko kmetija postane produktivna z veliko nižjimi proizvodnimi stroški), pa tudi širše okoljske in socialne koristi, kot so zmanjšanje vpliva kmetijske dejavnosti na okolje, povečanje biotske raznovrstnosti in pomoč pri blažitvi podnebnih sprememb s sekvestracijo večjih količin CO₂ iz ozračja, izboljšanje strukture in kakovosti tal, zmanjšanje erozije tal, izboljšanje družbenega profila kmetov in morebitno ohranjanje mlajšega prebivalstva na podeželskih območjih ter koristi za zdravje in splošno dobro počutje kmetov). Ključni predpogoji za širši prehod na RK se nanašajo na izobraževanje/usposabljanje strokovnjakov/svetovalcev (npr. agronomov) in kmetov ter podporo kmetov z neposrednim financiranjem (subvencijami) za izravnavo začetnih naložb v 4–5 letih, potrebnih za prehod, povezanih z merljivimi kazalniki biotske raznovrstnosti in obnove tal. Vse zainteresirane organizacije, ki so sodelovale v razgovorih v partnerskih državah, so izrazile pripravljenost, da podprejo izobraževanje in usposabljanje o RK, kot organizatorji, vodje usposabljanj, udeleženci in promotorji, odvisno od njihovega profila.

Rezultati spletne ankete o kmetih, ki je bila izvedena v vseh partnerskih državah, poudarjajo naslednje točke:

- Sodelujoči kmetje so na splošno seznanjeni s konceptom podnebnih sprememb, njihovimi vzroki in vplivi ter alternativnimi koncepti kmetovanja, kot sta ekološko kmetovanje in konzervacijsko kmetijstvo, vendar niso tako dobro seznanjeni z izrazom „regenerativno kmetijstvo“.
- Zdi se, da so mnenja udeležencev o tem, ali je konvencionalno kmetovanje trajnostno ali ne, razdeljena.
- Udeleženci v Sloveniji in na Irskem so bolj skeptični glede tega, ali lahko RK poveča dohodek kmetov.
- Večina udeležencev je seznanjena z različnimi tehnikami, povezanimi z RK.

- Ozaveščenost udeležencev o koristih RK se med državami razlikuje; na splošno so udeleženci izrazili dvome glede koristi, kot so zmanjšanje delovne sile, manj mehanizacije kmetij, večji prihodki kmetij, manj težav z boleznimi rastlin, potreba po bistveno manj vode, višja kakovost pridelka in večja stabilnost pridelka.
- Pomanjkanje strokovnega znanja in finančne podpore velja za glavni oviri za začetek izvajanja RK.
- Večina udeležencev iz vseh partnerskih držav je izjavila, da so pozitivni pri sprejemanju RK. Udeleženci, ki so se odzvali negativno, so navedli razloge za negativen odziv predvsem na ekonomske ovire in vrzeli v znanju.
- Velika večina anketirancev iz vseh držav je poročala, da si želijo več informacij ali usposabljanja o RK.

Študije primerov RK, zbrane v partnerskih državah, zajemajo najrazličnejše velikosti gospodarstev, proizvodnjo (pridelke in živali) ter izvedene prakse RK. Na splošno so kmetje s študijami primerov že povečali ozaveščenost o podnebnih spremembah in omejitvah konvencionalnega kmetovanja v smislu gospodarske in okoljske trajnosti, preden so poskusili prehod na RK. Kultura samoiniciative in intrinzična radovednost za raziskovanje koristi RK sta tudi skupne lastnosti kmetov, ki so poskušali prehod na RK. Poleg tega naj bi bila odsotnost sistema certificiranja in birokratskih bremen dodaten motiv. Večina kmetov se je na lastno pobudo seznanila z informacijami ali usposabljanjem o RK (npr. spletno iskanje, sodelovanje v neformalnih mrežah kmetov itd.). V študiji primerov so kmetje poročali o znatnih okoljskih, gospodarskih in osebnih/socialnih koristih RK v skladu s koristmi, o katerih so poročali med razgovori s predstavniki zainteresiranih strani, glavne sporočene ovire pa so pomanjkanje strokovnega znanja in podpore strokovnjakov, pomanjkanje finančne podpore za prehodno obdobje in težave pri trženju proizvodov RK. Na splošno nameravajo kmetje v študiji primerov še naprej uporabljati RK, izražajo prepričanje, da je RK prihodnost v kmetijstvu, ter poudarjajo potrebo po stalnem usposabljanju in razvoju.

Ugotovitve, predstavljene v tem poročilu, močno poudarjajo potrebo po zagotavljanju izobraževanja strokovnjakov/svetovalcev (npr. agronomov, svetovalcev za razvoj podeželja itd.) o RK, da bi lahko kmete usmerjali pri prehodu na RK ob upoštevanju njihovega posebnega okvira v smislu podnebnih razmer, vrste proizvodnje, strukture kmetije itd. Usposabljanje kmetov samih je prav tako ključno za odpravo napačnih predstav in točk negotovosti glede rezultatov in koristi RK, zagotavljanje verodostojnih dokazov, zbiranje empiričnega znanja kot učnega gradiva in spodbujanje širše uporabe RK. RK kot model, ki temelji na znanju, zahteva spremembo v miselnosti in dejanjih proizvajalcev, tako da bi lahko namesto zanašanja na pesticide, herbicide, kemična gnojila in druge proizvode za podporo njihovi proizvodnji, sami podprli svojo proizvodnjo z alternativnimi metodami ter z znanjem, eksperimentiranjem in spremljanjem. Ta sprememba odnosa in miselnosti je potrebna tudi zato, da se kmetom omogoči kultura pobud, ki jih spodbuja k raziskovanju, preizkušanju in spremljanju rezultatov alternativnih metod.

Usposabljanje kmetov bi moralo vključevati alternativne metode, kot so izobraževalni obiski na kmetijah, ki uporabljajo prakse RK v regiji ali v državi in tujini, da bi bilo usposabljanje učinkovitejše tako v smislu ohranjanja znanja kot razvoja pozitivnega odnosa in miselnosti. Vključitev „terenskih šol“, tj. učnih dejavnosti, ki se izvajajo izključno z obiski na terenu na kmetijah, ki so opravile prehod ali so v postopku, za izmenjavo dobrih primerov, težav in možnih rešitev ter spodbujanje učenja s tem, bi bila najučinkovitejša pri ciljni skupini kmetov, ki niso navajeni sedeti pred zaslonom ali v učilnici. Poleg tega je namesto, da bi

kmeta seznanil z informacijami, učinkoviteje, da se informacije posredujejo kmetu: približevanje kmetom v krajih, kjer se zbirajo (npr. v lokalni kavarni), bi bilo veliko bolj učinkovito kot zagotavljanje informacij na internetu.

Vzpostavitev in vzdrževanje mrež RK v vsaki državi je prav tako pomemben korak pri spodbujanju širše uporabe RK. Prek teh mrež lahko kmetje delijo svoje izkušnje, uspehe in neuspehe z drugimi kmeti in strokovnjaki ter vstopijo v cikel stalnega usposabljanja in razvoja. Poleg tega lahko te mreže prispevajo tudi k trženju in promociji proizvodov RK neposredno potrošnikom, ne da bi bilo treba uvesti sistem certificiranja, kot je v ekološkem kmetovanju.